

**OTİZM SPEKTRUM BOZUKLUĞU OLAN BİREYLERDE EKRAN
BAĞIMLILIĞINA İLİŞKİN EBEVEYN DENEYİM VE GÖRÜŞLERİNİN
BELİRLENMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

Dınara DEMIRBAG

Eskişehir 2025

**OTİZM SPEKTRUM BOZUKLUĞU OLAN BİREYLERDE EKLAN
BAĞIMLILIĞINA İLİŞKİN EBEVEYN DENEYİM VE GÖRÜŞLERİNİN
BELİRLENMESİ**

Dınara DEMIRBAG

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Özel Eğitim Ana Bilim Dalı

Erken Çocuklukta Özel Eğitim Programı

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Erkan KURNAZ

Anadolu Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Nisan 2025

Eskişehir

Bu tez çalışması Anadolu Üniversitesi, Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi Koordinatörlüğü tarafından SÇB-2024-2509 ve SBA-2024-2715 Proje numaraları ile desteklenmiştir.

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Dınara DEMIRBAG'ın “Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Bireylerde Ekran Bağımlılığına İlişkin Ebeveyn Deneyim ve Görüşlerinin Belirlenmesi” başlıklı tezi 25.03.2025 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından “Anadolu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği”nin ilgili maddeleri uyarınca, Özel Eğitim Anabilim Dalı Erken Çocuklukta Özel Eğitim Programında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

	<u>Ünvanı-Adı Soyadı</u>	<u>İmza</u>
Üye (Danışman)	:	
Üye	:	
Üye	:	

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

ÖZET

OTİZM SPEKTRUM BOZUKLUĞU OLAN BİREYLERDE EKRAN BAĞIMLILIĞINA İLİŞKİN EBEVEYN DENEYİM VE GÖRÜŞLERİNİN BELİRLENMESİ

Dınara DEMIRBAG

Özel Eğitim Ana Bilim Dalı

Erken Çocuklukta Özel Eğitim Programı

Anadolu Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Nisan 2025

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Erkan KURNAZ

Bu araştırma, Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) olan bireylerde ekran bağımlılığına ilişkin ebeveyn deneyim ve görüşlerini belirlemeyi amaçlamaktadır. Çalışmada nitel araştırma desenlerinden fenomenolojik (olgubilim) yöntem kullanılmıştır. Araştırmanın katılımcılarını, Eskişehir ve çevresinde yaşayan, OSB tanısı almış çocukların ebeveynleri oluşturmaktadır. Katılımcılar, amaçlı örnekleme yöntemiyle belirlenmiş ve araştırmaya toplam 12 ebeveyn dahil edilmiştir. Maksimum çeşitlilik örnekleme tekniği kullanılarak farklı sosyoekonomik düzeylerden, eğitim seviyelerinden ve aile yapılarından bireyler seçilerek geniş bir perspektif sağlanmıştır. OSB tanısı almış bireylerin ebeveynleri ile yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın bulguları, OSB’li bireylerde ekran kullanımının iletişim becerileri, sosyal etkileşim ve duygusal düzenleme üzerindeki olumlu ve olumsuz etkilerini ortaya koymaktadır. Ebeveynler, çocuklarının ekran bağımlılığı geliştirme sürecinde çeşitli risk faktörleriyle karşı karşıya kaldıklarını belirtmiş, ekran süresini yönetme konusunda yaşadıkları güçlükleri ve başvurdukları stratejileri paylaşmışlardır. Ayrıca, ekran bağımlılığının yönetiminde ebeveyn tutumlarının belirleyici olduğu ve bireyselleştirilmiş müdahale yöntemlerine duyulan ihtiyacın önemli olduğu vurgulanmıştır. Sonuç olarak, bu çalışma, ebeveynlerin deneyimlerinden hareketle OSB’li bireylerde ekran bağımlılığının yönetimine yönelik öneriler sunmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Sözcükler: Otizm spektrum bozukluğu, Ekran bağımlılığı, Ebeveyn deneyimleri, Olgubilim.

ABSTRACT

DETERMINATION OF PARENTAL EXPERIENCES AND OPINIONS ON SCREEN ADDICTION IN INDIVIDUALS WITH AUTISM SPECTRUM DISORDER

Dınara DEMIRBAG

Department of Special Education

Programme in Special Education in Early Childhood

Graduate School of Anadolu University, Nisan 2025

Supervisor: Asst. Prof. Dr. Erkan KURNAZ

This study aims to determine parental experiences and perspectives regarding screen addiction in individuals with Autism Spectrum Disorder (ASD). A phenomenological (qualitative) research design was employed in the study. The participants of the research consist of parents of children diagnosed with ASD living in Eskişehir and its surrounding areas. The participants were selected using a purposive sampling method, and a total of 12 parents were included in the study. The maximum variation sampling technique was used to ensure a broad perspective by selecting individuals from different socioeconomic backgrounds, educational levels, and family structures. Semi-structured interviews were conducted with the parents of individuals diagnosed with ASD. The findings of the study reveal both the positive and negative effects of screen use on communication skills, social interaction, and emotional regulation in individuals with ASD. Parents reported encountering various risk factors in the process of their children's development of screen addiction and shared the challenges they faced in managing screen time as well as the strategies they employed. Furthermore, it was emphasized that parental attitudes play a crucial role in managing screen addiction and that there is a significant need for individualized intervention methods. In conclusion, this study aims to provide recommendations for managing screen addiction in individuals with ASD based on parental experiences.

Keywords: Autism spectrum disorder, Screen addiction, Parental experiences, Phenomenology

TEŞEKKÜR

Lisansüstü eğitimim boyunca desteklerini esirgemeyen tez danışmanım kıymetli hocam Dr. Öğr. Üyesi Erkan KURNAZ'a ne kadar teşekkür etsem azdır. Öğrenciniz olmaktan her daim gurur duyuyorum. Emekleriniz ve sonsuz desteğiniz için teşekkürlerimi sunuyorum. Tez jürisine katılmayı kabul eden ve zamanlarını ayıran değerli hocalarım Prof. Dr. İbrahim Halil DİKEN ve Dr. Öğr. Üyesi Hilal ATLAR YILDIRIM'a saygılarımı ve teşekkürlerimi sunuyorum. Araştırma sürecinde desteklerini hep hissettiğim Arş. Gör. Gizem TÜRKOĞLU BOYVAT ve Arş. Gör. Tezcan ÇAVUŞOĞLU'na emekleri için sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Lisansüstü eğitim hayatım boyunca maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen, bırakmayı ve yapamadığımı düşündüğüm her an beni ayağa kaldıran, yetişemediğim her işi tek başına üstlenerek sadece eğitimime odaklanmam için yardımcı olan değerli eşim Sefa DEMİRBAĞ'a sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum. Eğitim hayatım boyunca her zaman başarılı olacağıma yürekten inanan değerli annem Dursenem SAĞLAM, babam Zakirjan BAZAROV a saygılarımı ve teşekkürlerimi sunuyorum. En büyük teşekkürlerimden birisi de daha karnımda minicik bir bebek iken bana her an güç veren canım kızıma. Eğitim hayatımda başardığım her şey sizin sayenizde. Hakkınızı asla ödeyemem. İyi ki biziz, iyi ki varsınız, sonsuz teşekkürler.

Dınara DEMIRBAG

2025

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmamın Anadolu Üniversitesi tarafından kullanılan “Bilimsel İntihal Tespit Programı”yla tarandığını ve hiçbir şekilde “intihal içermediğini” beyan ederim. Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

Dınara DEMIRBAG

STATEMENT OF COMPLIANCE WITH ETHICAL PRINCIPLES AND RULES

I hereby truthfully declare that this thesis/dissertation is an original work prepared by me; that I have behaved in accordance with the scientific ethical principles and rules throughout the stages of preparation, data collection, analysis and presentation of my work; that I have cited the sources of all the data and information that could be obtained within the scope of this study, and included these sources in the references section; and that this study has been scanned for plagiarism with “Scientific Plagiarism Detection Program” used by Anadolu University, and that “it does not have any plagiarism” whatsoever. I also declare that, if a case contrary to my declaration is detected in my work at any time, I hereby express my consent to all the ethical and legal consequences that are involved.

Dınara DEMIRBAG

ÜRETKEN YAPAY ZEKÂ KULLANIM BEYANI

Bu tezi hazırlarken ChatGPT ve DeepL gibi üretken yapay zekâ programlarından destek aldığımı beyan ederim. Tezin hazırlığı aşamasında üretken yapay zekâ programlarından çeviri, bilimsel makale, dil bilgisi desteği aldım. Üretken yapay zekâ programlarından aldığım bilgilerin doğruluğunu kontrol ettiğimi bildiririm.

Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

Dınara DEMIRBAG

DECLARATION OF GENERATIVE ARTIFICIAL INTELLIGENCE USAGE

I declare that I received support from generative artificial intelligence programs ChatGPT and DeepL while preparing this thesis/dissertation. I have received support from generative artificial intelligence programs language translation and access to scientific articles during the preparation of the thesis/dissertation. I declare that I have checked the accuracy of the information I received from generative artificial intelligence programs.

I also declare that, if a case contrary to my declaration is detected in my work at any time, I hereby express my consent to all the ethical and legal consequences that are involved.

Dınara DEMIRBAG

İÇİNDEKİLER

Sayfa

BAŞLIK SAYFASI	i
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT.....	iv
TEŞEKKÜR	v
ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ	vi
STATEMENT OF COMPLIANCE WITH ETHICAL PRINCIPLES AND RULES	vii
ÜRETKEN YAPAY ZEKÂ KULLANIM BEYANI.....	viii
DECLARATION OF GENERATIVE ARTIFICIAL INTELLIGENCE USAGE... ix	
İÇİNDEKİLER	x
TABLolar DİZİNİ	xiii
ŞEKİLLER DİZİNİ	xiv
Sayfa.....	xiv
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	xv
1 GİRİŞ	1
1.1 Sorun	1
1.2 Amaç.....	2
1.3 Önem	2
1.4 Varsayımlar	3
1.5 Sınırlılıklar	3

2 ALAN YAZIN	5
2.1 Ekran Kullanımı ve Ekran Bağımlılığı.....	5
2.2 Otizm Spektrum Bozukluğu ve Ekran Kullanımı	6
2.3 Otizm Spektrum Bozukluğu ve Ekran Kullanımının Etkileri	7
2.3.1 Bilişsel etkiler	7
2.3.2 Davranışsal etkiler	8
2.3.3 Sosyal ve duygusal etkiler	9
2.4 Ekran Kullanımında Ebeveyn Rolü.....	10
2.5 İlgili Araştırmalar	11
3 YÖNTEM.....	14
3.1 Araştırma Modeli.....	14
3.2 Araştırmanın Katılımcıları	15
3.2.1 Katılımcıların belirlenmesi	15
3.2.2 Araştırmacı ve araştırmacının rolü	16
3.2.3 Araştırma danışmanı ve danışmanın rolü	17
3.3 Veri Toplama Teknikleri ve Verilerin Toplanması	18
3.3.1 Demografik bilgi formları	18
3.3.2 Yarı-yapılandırılmış görüşmeler.....	18
3.3.2.1 Görüşme sorularının hazırlanması.....	18
3.3.2.2 Görüşmelerin gerçekleştirilmesi.....	19
4 BULGULAR.....	23

4.1 Ekran Kullanımında KontROLSÜZLÜK ve SÜREKLİLİK: “Bu Beğenme Değil Fırsat Kollama. Her Boşluğu Telefonla Dolduruyor” (Gizem Hanım)	23
4.1.1 Çocukların ekran kullanım süreleri.....	23
4.1.2 Çocukların ekran kullanım biçimleri	26
4.1.3 Tercih edilen içerikler	28
4.2 Ekran Kullanımı Faydalı mı Zararlı mı? : “İki ucu keskin bıçak. Öğretici ama çocuğu da alıyor” (Gizem Hanım)	30
4.2.1 Ekran kullanımının olumlu yanları	30
4.2.2 Ekran kullanımının olumsuz yanları	33
4.3 Sınır Koyma ve İçerik Düzenleme Yaklaşımları: “Kontrol etmeye çalışıyorum. Ama ne kadar başarılıyım tartışılır.” (Fahriye Hanım)	35
4.3.1 Erişimi şarta bağlama	36
4.3.2 Çocukların eriştiği içerikleri belirleme.....	38
5 SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER.....	40
5.1 Sonuç ve Tartışma.....	40
5.2 Öneriler.....	43
5.2.1 Uygulamalara yönelik öneriler	43
5.2.2 İleri araştırmalara yönelik öneriler	44
KAYNAKÇA	45
EKLER	
ÖZ GEÇMİŞ	

TABLÖLAR DİZİNİ

Sayfa

Tablo 3.1 Katılımcılara İlişkin Bilgiler	16
Tablo 3.2 Yarı-yapılandırılmış Görüşme Verilerine İlişkin Bilgiler	20

ŞEKİLLER DİZİNİ

Sayfa

Şekil 4.1 Temalar, Alt Temalar ve Temsil Edici Alıntılar.....	24
Şekil 4.2 Tema 1 Altında Sunulan Alt Temalar.....	24
Şekil 4.3 Tablet ve Akıllı Telefon Tercihinin Nedenlerine İlişkin Kelime Bulutu.....	27
Şekil 4.4 Çocukların Tercih Ettiği İçeriklere İlişkin Kod Haritası.....	28
Şekil 4.5 Çocukların Tercih Ettikleri İçeriklerin Özelliklerine Ait Kelime Bulutu....	29
Şekil 4.6 Tema 2 Altında Sunulan Alt Temalar.....	30
Şekil 4.7 Ekran Kullanımının Olumlu Yanlarına İlişkin Kod Haritası.....	31
Şekil 4.8 Ekran Kullanımının Olumsuz Yanlarına İlişkin Kod Haritası.....	33
Şekil 4.9 Tema 3 Altında Sunulan Alt Temalar.....	36
Şekil 4.10 Ekrana Erişimi Şarta Bağlamanın Yollarına İlişkin Kod Haritası.....	36
Şekil 4.11 Çocukların Eriştiği İçerikleri Belirlemeye İlişkin Kod Haritası.....	38

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

COVID-19 : Koronavirüs Hastalığı 2019

OSB : Otizm Spektrum Bozukluğu

1 GİRİŞ

1.1 Sorun

Bu çalışmanın ortaya çıkış gerekçesi, otizm spektrum bozukluğu (OSB) tanısı almış bireylerde dijital ekran kullanımının giderek yaygınlaşması ve bunun sonucunda ekran bağımlılığına yönelik risklerin artmasıyla doğrudan ilişkilidir. Özellikle son yıllarda dijital teknolojilere maruziyetin erken yaşlara kadar indiği görülmekte, OSB’li bireylerin bu tür uyarılara daha fazla yönelim gösterdiği literatürde sıklıkla vurgulanmaktadır. Araştırmalar, OSB’li bireylerin ekran içeriklerine karşı daha yoğun ilgi duyduklarını ve bu durumun, diğer gelişim alanlarının göz ardı edilmesine yol açarak ekran bağımlılığına zemin hazırlayabileceğini göstermektedir (Mazurek ve Wenstrup, 2012).

Ancak, bu eğilimin sosyal, duygusal ve bilişsel gelişim üzerindeki etkilerini ebeveyn bakış açısından değerlendiren çalışmalar oldukça sınırlıdır. Ebeveynlerin bu süreçte yaşadıkları güçlükler, ekran süresini yönetme konusundaki ikilemleri, uyguladıkları stratejiler ve bu stratejilerin etkinliği üzerine yeterince derinlemesine bilgi bulunmamaktadır (MacMullin vd., 2016). Özellikle OSB’nin doğası gereği ortaya çıkan sosyal iletişim kısıtlılığı, dil gelişimindeki gecikmeler ve duygusal hassasiyet gibi özellikler, ekran maruziyetiyle etkileşime girdiğinde çok daha karmaşık sonuçlar doğurabilmektedir (Kuo vd., 2014).

Literatürde bazı çalışmalar, ekranların OSB’li çocuklarda bir tür “duygusal tampon” işlevi görebileceğini öne sürmektedir. Bu çocukların yoğun duygusal tepkilerini yatıştırmak, stresli durumlarda dikkatlerini başka yöne çekmek ya da günlük rutinelere uyumlarını kolaylaştırmak amacıyla ebeveynler tarafından ekran kullanımının bilinçli ya da zorunlu olarak tercih edildiği görülmektedir. Ancak bu kısa vadeli çözümler, uzun vadede sosyal etkileşimin ve gerçek yaşam deneyimlerinin yerini alarak daha büyük gelişimsel risklere yol açabilmektedir (Masi vd., 2017).

Bu bağlamda, çalışmanın temel amacı, OSB’li bireylerin bakım verenlerinin ekran bağımlılığı konusundaki gözlemlerini ve deneyimlerini derinlemesine analiz etmektir. Ebeveynlerin karşılaştıkları zorlukların niteliklerini ortaya koymak, bu alandaki bilgi eksikliklerini belirlemek ve etkili müdahale mekanizmaları geliştirebilmek adına hangi tür desteklere gereksinim duyduklarını anlamak bu araştırmanın odak noktasını oluşturmaktadır. Dolayısıyla, bu çalışma yalnızca ekran bağımlılığının bireysel etkilerine

değil, aynı zamanda bakım verenlerin bu süreci nasıl deneyimlediklerine de ışık tutarak, OSB'li bireyler için daha kapsayıcı ve sürdürülebilir destek modellerinin geliştirilmesine katkı sunmayı amaçlamaktadır.

1.2 Amaç

OSB'li bireylerin ebeveynlerinin ekran bağımlılığı konusundaki deneyimlerini derinlemesine anlamayı amaçlamaktadır. Araştırma, ebeveynlerin bu süreçte karşılaştıkları temel sorunları, ihtiyaç duydukları destekleri ve geliştirebilecekleri çözüm önerilerini ortaya koymayı hedeflemektedir. Literatürde, OSB'li bireylerde ekran bağımlılığına ilişkin araştırmaların sınırlı olduğu ve genellikle yüzeysel bir şekilde ele alındığı görülmektedir. Bu nedenle, araştırma ebeveynlerin yaşadığı deneyimlere odaklanarak onların perspektiflerini dinlemeyi ve bu deneyimlerden çıkarılacak dersleri keşfetmeyi hedefleyen bir nitel çalışma olarak tasarlanmıştır. Araştırmanın temel sorusu şu şekilde ifade edilebilir:

- 1) OSB'li çocuk ebeveynlerinin, çocuklarının ekran bağımlılığına ilişkin deneyimleri nelerdir?

1.3 Önem

Bu araştırma, OSB tanılı bireylerin ekran bağımlılığına ilişkin yaşadıkları sorunları ebeveyn bakış açısından ele alarak, bu alandaki literatürde gözlemlenen önemli boşlukları doldurmayı amaçlamaktadır (Chong vd., 2023; Slobodin vd., 2019). Çalışma kapsamında, ebeveynlerin ekran bağımlılığı ile ilişkili olarak karşılaştıkları zorluklar, bu zorluklara karşı geliştirdikleri çözüm stratejileri ve sürece dair ortaya çıkan ihtiyaçların sistematik biçimde incelenmesi hedeflenmektedir.

Bu çalışmada nitel yöntemlerin benimsenmesi, OSB'li bireylerin ebeveynlerinin ekran kullanımına ilişkin deneyimlerini kapsamlı ve derinlemesine bir şekilde anlamayı amaçlamaktadır. Nitel araştırmalar, bireylerin kendi yaşam dünyalarına özgü anlamları nasıl yapılandırdıklarını ortaya koymada etkili bir yöntem olarak öne çıkmaktadır. Bu bağlamda, katılımcıların ekran bağımlılığına dair algıları, yaşadıkları güçlükler, başa çıkma stratejileri ve bu süreçte karşılaştıkları bireysel ya da kurumsal ihtiyaçlar ayrıntılı olarak analiz edilecektir (Muñoz vd., 2021).

OSB’li bireylerin ekran kullanımı, çoğu zaman hem olumlu (örneğin, dikkat toplama veya rahatlama aracı olarak kullanma) hem de olumsuz (bağımlılık, sosyal izolasyon gibi) sonuçlar doğurabilmektedir. Bu bağlamda ebeveynlerin bu süreçte yaşadıkları deneyimlerin niteliksel olarak değerlendirilmesi, literatürdeki önemli bir boşluğu doldurma potansiyeline sahip olabilir. Özellikle Koronavirüs Hastalığı 2019 (COVID-19) pandemisi süresince artan ekran süreleri ve uzaktan eğitimin etkileri göz önüne alındığında, ebeveynlerin medya kullanımına dair tutum ve stratejileri daha da kritik bir hâl aldığı düşünülmektedir (Adams vd., 2022).

Bu çalışmadan elde edilecek bulgular, yalnızca bireysel düzeyde değil, aynı zamanda toplumsal düzeyde de önemli katkılar sağlayabilir. Elde edilen veriler, hem ebeveynlere yönelik destek mekanizmalarının geliştirilmesine hem de eğitimcilere ve sağlık profesyonellerine yönelik materyallerinin oluşturulmasına temel oluşturabilir. Ayrıca, ekran bağımlılığı ile mücadeleye yönelik geliştirilecek yeni politika ve uygulamalara da veri temelli bir zemin sunması beklenmektedir. Bu sayede, OSB’li bireylerin sosyal, bilişsel ve duygusal gelişimini desteklemeye yönelik kapsayıcı ve sürdürülebilir müdahale programları oluşturulabilir (Ophir vd., 2023).

1.4 Varsayımlar

Araştırmaya katılan ebeveynlerin yarı-yapılandırılmış görüşme sorularına samimiyetle cevap verdiği varsayılmaktadır.

1.5 Sınırlılıklar

Bu araştırma, OSB’li bireylerin ekran kullanımına ilişkin ebeveyn deneyimlerini derinlemesine anlamayı amaçlamakla birlikte, bazı metodolojik ve kapsamla ilgili sınırlılıklar içermektedir. Öncelikle, çalışma yalnızca Eskişehir ve çevresinde yaşayan 12 ebeveyn ile gerçekleştirilmiştir. Bu durum, elde edilen bulguların daha geniş bir OSB’li birey popülasyonuna genellenmesini sınırlamaktadır. Ayrıca maksimum çeşitlilik örnekleme yöntemiyle farklı sosyoekonomik düzeylerden ve aile yapılarından katılımcılar seçilmiş olsa da, daha geniş ve çeşitli örneklem gruplarıyla yapılacak benzer çalışmalar, elde edilen sonuçların geçerliliğini ve güvenilirliğini artırabilir.

Araştırma, yalnızca ebeveynlerin öznel deneyimlerine ve algılarına dayalı olarak yapılandırılmıştır. Bu durum, çocukların ekran kullanımına ilişkin bireysel deneyimlerinin, düşüncelerinin ve algılarının dışarıda kalmasına neden olmuş olabilir. OSB’li çocukların ekranlara nasıl tepki verdikleri, hangi içerikleri neden tercih ettikleri gibi konular, doğrudan çocukların bakış açısından değerlendirilebilir. Bu bağlamda, çocukların da doğrudan veri kaynağı olarak sürece dâhil edildiği çalışmaların yapılması, ekran kullanımının çocuk gelişimi üzerindeki etkilerinin çok boyutlu olarak anlaşılmasına katkı sağlayabilir.

Araştırmanın fenomenolojik bir yaklaşımla yürütülmüş olması, doğası gereği bulguların katılımcıların bireysel algılarını yansıtmaya neden olabilmektedir. Bu durum, verilerin yorumlanabilirliğini artırabilir ve nesnel veri kaynaklarıyla desteklenmemiş olma olasılığını gündeme getirebilir. Bu bağlamda, OSB’li çocukların ekran kullanım alışkanlıklarının daha objektif biçimde anlaşılabilmesi için nicel yöntemlerin kullanıldığı çalışmalarla elde edilen bulguların desteklenmesi önemlidir. Özellikle, ekran süresi ile sosyal, duygusal ve bilişsel gelişim arasındaki ilişkileri istatistiksel olarak ortaya koyan çalışmalar, daha bütüncül sonuçlara ulaşılmasını sağlayabilir.

Araştırmanın bir diğer sınırlılığı ise kesitsel bir tasarıma sahip olmasıdır. Veri toplama süreci belirli bir zaman aralığında gerçekleştirilmiş ve yalnızca ebeveynlerin mevcut deneyimlerini yansıtmaktadır. Ancak, OSB’li çocukların ekran kullanım alışkanlıkları zaman içinde değişebilmekte ve bu değişim çeşitli gelişimsel faktörlerle etkileşim hâlinde olabilmektedir. Bu nedenle, uzun vadeli boylamsal çalışmalarla ekran kullanımının gelişimsel süreçler üzerindeki etkilerinin izlenmesi ve farklı dönemlerdeki değişimlerin ortaya konulması amaçlanabilir.

Bu araştırma ebeveynlerin OSB’li çocuklarının ekran kullanımı deneyimlerine odaklanmaktadır. Çocukların maruz kaldığı dijital içeriklerin niteliği, kullanılan uygulamaların özellikleri, ekran süresinin yönetiminde okulların, öğretmenlerin ve terapistlerin rolü gibi önemli faktörler çalışma kapsamında dikkate alınmamıştır. Ancak bu unsurlar, ekran bağımlılığı riskinin anlaşılmasında ve müdahale stratejilerinin geliştirilmesinde önemli birer bileşen olarak ifade edilebilir. Bu nedenle, gelecekte yapılacak araştırmalarda dijital medya ortamlarının yapısal özellikleri ve diğer paydaşların etkisi de dikkate alınabilir.

2 ALAN YAZIN

2.1 Ekran Kullanımı ve Ekran Bağımlılığı

Ekran kullanımı, çocukların çeşitli dijital cihazlarla (televizyonlar, bilgisayarlar, tabletler ve akıllı telefonlar dahil) etkileşimini kapsayan bir kavramdır ve modern çocukluğun yaygın bir unsuru hâline gelmiştir (Domoff vd., 2019a; Domoff vd., 2019b). Dijital medyanın yaygınlaşmasıyla birlikte, bu araçların çocuk gelişimi üzerindeki etkisi araştırmacıların ve sağlık uzmanlarının dikkatini önemli ölçüde çekmektedir (Domoff vd., 2020; Radesky vd., 2020). Ekran bağımlılığı, bu cihazlara aşırı derecede bağımlılık olarak tanımlanmakta; gerçek dünya ile etkileşimlerin ve faaliyetlerin ihmal edilmesiyle kendini göstermekte ve potansiyel olarak olumsuz gelişimsel sonuçlara yol açabilmektedir (Domoff vd., 2019a).

Ekran bağımlılığının çocukların gelişimi üzerindeki etkileri derin ve çok yönlüdür (Radesky vd., 2020). Öncelikle, aşırı ekran süresi dil ve sosyal becerilerde gecikmelerle ilişkilendirilmiştir. Örneğin, uzunlamasına bir çalışma, bebeklik ve erken çocukluk döneminde ekran maruziyetinin daha yüksek olmasının, çocukların dil gelişimi, eğitimsel becerileri ve akran ilişkileri üzerinde olumsuz etkilerle ilişkili olduğunu göstermiştir (Gath vd., 2025). Erken çocukluk gelişiminin kritik bir bileşeni olan oyunların etkileşimli doğası, genellikle pasif ekran süresi tarafından ikame edilmekte ve bu durum, akranlarla gerçek yaşam etkileşimleri ve oyunlar için fırsatların azalmasına neden olmaktadır (Putnick vd., 2022; Vanderloo vd., 2023).

Araştırmalar, aşırı ekran süresinin küçük çocuklarda dikkat düzenleme ve duygusal yönetim gibi yürütücü işlevleri bozabileceğini ortaya koymaktadır (Raman vd., 2017; McHarg vd., 2020). Bu tür bozulmalar özellikle endişe vericidir, çünkü bu bilişsel beceriler akademik başarı ve günlük karar verme açısından temel öneme sahiptir (Irzalinda ve Latifah, 2023). Ayrıca, uzun süreli ekran kullanımı, bilişsel ve duygusal gelişim için hayati öneme sahip ebeveyn-çocuk etkileşimlerini kesintiye uğratabilir. Araştırmalar, bu kesintinin sosyal-duygusal becerilerin ediniminde gecikmelere yol açtığını göstermiştir (Putnick vd., 2022; Bal vd., 2024).

Tüm endişelere rağmen, her ekran süresi olumsuz sonuçlar doğurmaz. Eğitici programlar gibi yüksek kaliteli içerikleri içeren etkinliklerin, özellikle ebeveynlerin ekran süresini etkili şekilde yönlendirdiği durumlarda, çocukların bilişsel gelişimini olumlu yönde etkileyebileceği görülmüştür (Domingues-Montanari, 2017; Gomes vd., 2024). Örneğin, pandemi süresince ekranlar aracılığıyla yönlendirilen hikâye anlatımı uygulamaları potansiyel faydalar göstermiştir; bu da ekran kullanımının bağlamının etkisini belirleyici bir unsur hâline getirdiğini ortaya koymaktadır (Rocha vd., 2021). Ayrıca, dengeli ekran süresi okuma ilgisi ve okuryazarlık becerilerini teşvik edebilir; bu da uygun şekilde yönetildiğinde ekran kullanımının mutlaka zararlı sonuçlar doğurmayabileceğini göstermektedir (Raman vd., 2017; Chia vd., 2022; Vanderloo vd., 2023).

2.2 Otizm Spektrum Bozukluğu ve Ekran Kullanımı

OSB, bireylerin sosyal iletişimde ve etkileşimde zorluklar yaşadığı, sınırlı ve tekrarlayıcı davranışlarla kendini gösteren, erken çocukluk döneminde başlayan ve yaşam boyu devam eden bir nörogelişimsel farklılık olarak tanımlanmaktadır (American Psychiatric Association, 2013). OSB, bireylerin günlük yaşam becerilerini ve sosyal ilişkilerini etkileyerek yaşam kalitesini önemli ölçüde etkileyebilen bir durumdur. Bu bozukluk, sosyal iletişimde yetersizlik, tekrarlayıcı davranışlar, sınırlı ilgi alanları ve duyuşsal hassasiyetler gibi belirtilerle kendini göstermektedir (Lord vd., 2018).

Son yıllarda yapılan araştırmalar, OSB'li bireylerde ekran kullanımının etkilerini daha geniş bir perspektiften ele almaktadır. Literatürde, OSB'li bireylerin ekran süresine karşı daha hassas olabileceği ve bu sürenin gelişimleri üzerinde farklı etkiler oluşturabileceği ifade edilmektedir (Westby, 2020). Örneğin, Mazurek ve Wenstrup (2012), ekran bağımlılığının OSB'li bireylerde bilişsel ve sosyal gelişim üzerinde olumsuz etkiler yarattığını ve tekrarlayıcı davranışların yoğunluğunu artırabileceğini ifade etmektedir. Ayrıca OSB'li bireylerde ekran bağımlılığının, yalnızca sosyal izolasyonu artırmakla kalmadığı, aynı zamanda iletişim becerilerinin gelişmesini engelleyebildiği ve bireyin tekrarlayıcı davranışlarını pekiştirerek öğrenme süreçlerini yavaşlatabildiğine değinilmektedir (Mazurek ve Wenstrup, 2012).

2.3 Otizm Spektrum Bozukluğu ve Ekran Kullanımının Etkileri

OSB'li bireyler, yapılandırılmış ve tekrara dayalı dijital öğrenme fırsatlarına olumlu tepkiler verebilirler. Araştırmalar, çocuklara uygun şekilde düzenlenmiş içeriklerin ekranlar yoluyla sunulmasının sosyal etkileşimleri teşvik edebileceğini göstermektedir (Westby, 2020). Özellikle ebeveyn katılımıyla desteklenen dijital medya kullanımı, çocukların dikkatini yönlendirme ve öğrenme sürecini yapılandırma açısından fayda sağlayabilir (Slobodin vd., 2019). Bununla birlikte, çalışmalar uzun süreli ekran maruziyetinin özellikle sosyal iletişim ve etkileşim becerileri üzerinde olumsuz etkileri olabileceğini de ortaya koymaktadır. Örneğin ekran süresi ile OSB semptomlarının şiddeti arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur (Nalbant ve Erden, 2022). OSB'li bireylerde ekran kullanımının sık sık bağımlılığa varan düzeylere ulaştığı ve bu durumun sosyal izolasyonu artırdığı görülmektedir (Mazurek vd., 2012; Mazurek, 2013). Ayrıca COVID-19 pandemisi sırasında ekran kullanım süresi artan otizmlili çocuklarda, otizm belirtilerinin kötüleştiği gözlemlenmiştir (Logrieco vd., 2022).

Bu noktada, ekran bağımlılığı düzeyine ulaşan ekran kullanımının OSB'li bireyler üzerindeki etkilerini daha ayrıntılı değerlendirmek amacıyla, bu etkilerin bilişsel, davranışsal ve sosyal-duygusal boyutlarda nasıl ortaya çıktığını incelemenin önem kazandığı söylenebilir. Bu sınıflandırmanın, ekran kullanımının birey üzerindeki çok yönlü etkilerini sistematik bir şekilde analiz etmeye olanak tanıyacağı düşünülmektedir.

2.3.1 Bilişsel etkiler

Dijital ekranların OSB'li bireylerin bilişsel gelişimi üzerindeki etkileri karmaşıktır ve bu etkilerin çift yönlü olduğuna sıkça dikkat çekilmektedir. Örneğin, dikkat dağıtıcı olmaktan çok, zengin ve etkileşimli bir dijital uygulama, bireylerin dikkat becerilerini geliştirebilir (Sahin ve Cimen, 2011). Ancak, dijital ekran başında geçen sürenin aşırıya kaçması, dikkatin dağılmasına ve bilişsel yükün artmasına yol açabilir (Christakis vd., 2004; Kirkorian vd., 2008). Ayrıca çalışmalar aşırı ekran kullanımının çocukların dikkat sürelerini olumsuz etkileyebileceğini ve OSB'li bireylerde yaygın olan dikkat eksikliği belirtilerini kötüleştirebileceğine dikkat çekmektedir (Domoff vd., 2020; Westby, 2020). Dong vd. (2021), OSB'li bireylerin ekran süresinin tipik olarak gelişen akranlarından önemli ölçüde daha yüksek olduğunu ve aşırı ekran süresi ile OSB belirtileri arasında bir

korelasyon olduğuna dikkat çekmektedir. Çalışmalarda uzun süreli ekran maruz kalma, OSB'li bireylerde bilişsel esneklik ve iletişim becerilerindeki sınırlılıklarla ilişkilendirilmektedir (Westby, 2020; Dong vd., 2023).

Eğitim teknolojilerinin dengeli ve bilinçli bir şekilde kullanılması, özellikle problem çözme ve eleştirel düşünmeyi destekleyen etkileşimli ve dikkat çekici etkinlikler içerdiğinde, belirli bilişsel kazanımlar sağlayabilmektedir (Domoff vd., 2020). Bununla birlikte, ekran kullanımının ne zaman faydalı bir araç olmaktan çıkıp zararlı hale geldiğini belirlemek kolay olmamakla birlikte OSB'li bireylerde sağlıklı ekran alışkanlıklarının gelişmesini desteklemek adına ebeveyn gözetimi ve uygun müdahale stratejileri büyük önem taşımaktadır (Westby, 2020; Mayer vd., 2024). Turner vd. (2017) tarafından gerçekleştirilen çalışmada, otizmlı çocuklar ve ebeveynlerine yönelik uygulanan müdahale programları aracılığıyla dikkat düzenleme becerilerinin geliştirilmesinin önemine vurgu yapılmaktadır. Çalışma ebeveynlerin bu süreçte daha bilinçli ve etkin müdahalelerde bulunmalarının gerekliliğini ortaya koymaktadır.

2.3.2 Davranışsal etkiler

Aşırı ekran kullanımı OSB'li bireylerde önemli davranışsal etkilere sahip olabilir. Ekran kullanımının ekran bağımlılığına dönüşmesi, duygusal düzenleme zorlukları ve artan kaygı dahil olmak üzere davranışsal sorunların ortaya çıkış riskini artırabilmektedir (Westby, 2020; Hasan ve Nene, 2023). İlgili çalışmalar yola çıkarak bağımlılığa dönüşen ekran kullanımıyla birlikte, dikkat ve duygusal katılımı teşvik eden doğrudan sosyal etkileşimlerin kısıtlanmasının buna sebep olabileceği söylenebilir. Çünkü OSB'li bireyler ekranlarla aşırı etkileşime girdiğinde, yüz yüze iletişimin sağladığı temel ipuçları ve bağlamlar gözden kaçırabilmektedir (Montes, 2016; Westby, 2018; Slobodin vd., 2019).

Luo ve Cui (2024), COVID-19 karantinası gibi stresli zamanlarda, uzun süreli ekran kullanımının, kısıtlı ve tekrarlayan davranışlar dahil olmak üzere otizmin temel belirtilerinin şiddetlenmesine yol açabileceğini vurgulamaktadır. Logrieco vd. (2021), OSB'li bireylerde karantina döneminde artan ekran süresinin OSB belirtilerini şiddetlendirdiğini ve bu durumun aile içi sosyal etkileşimleri sınırlayarak dil, iletişim ve sosyo-duygusal becerilerde gerilemeye, dolayısıyla da sosyal izolasyonun artmasına neden olabileceğini belirtmektedir. Sıralanan davranışsal zorluklara ek olarak, çalışmalar

dikkat ve dürtüsellik üzerinde olumsuz etkilere de işaret etmektedir. OSB’li bireylerde aşırı ekran kullanımının artan hiperaktivite ve dikkat sorunlarıyla ilişkili olabileceği; bu durumun ise bireylerin davranış örüntülerini ve günlük yaşam işlevselliklerini daha karmaşık bir hâle getirebileceği ifade edilmektedir (Luo ve Cui, 2024).

Montes (2016), yüksek düzeyde ekran süresinin fiziksel sağlığı olumsuz etkileyebileceği, özellikle aktif oyun yoluyla kazanılan sosyal motor becerilerin gelişimini engelleyebilecek derecede hareketsiz bir etkinlik haline gelebileceğine dikkat çekmektedir. Bu fiziksel etkileşim eksikliği ise, bireylerde yönergeleri takip etme ya da yeni sosyal ortamlara uyum sağlama gibi alanlarda davranışsal zorlukların ortaya çıkmasına neden olabilmektedir (Must vd., 2015).

Coffman vd. (2023), ekran etkileşiminin sosyal dikkat ve sosyal ipuçlarına verilen tepkileri zayıflatarak OSB ile ilişkili davranışları artırabileceğini; bu durumun çocukların sosyal etkileşim isteği ile yeteneğini olumsuz etkileyebileceğini belirtmektedir. Mayer vd. (2023; 2024) çalışmalarında, ekran süresinin sınırlandırılması ya da ekran temelli etkinliklerden farklı görevlere geçiş sırasında OSB’li bireylerde öfke, huzursuzluk ve hayal kırıklığı gibi davranışsal tepkilerin ortaya çıkabileceği ifade etmektedir. Ancak Khoo ve Ramachandram (2022), yapılandırılmış ebeveyn eğitim programlarının hem ekran süresi yönetimini hem de sosyal işlevselliği olumlu yönde etkileyebileceğini göstererek, uygun rehberlik ve eğitimle bu tür olumsuz davranışsal etkilerin azaltılabileceğine dikkat çekmektedir.

Mevcut çalışmalar aşırı ekran kullanımının otizmli çocuklarda davranışı önemli ölçüde etkilediğini göstermektedir (Must vd., 2015; Westby, 2020; Coffman vd., 2023; Hasan ve Nene, 2023; Luo ve Cui, 2024). Sonuçlar arasında artan davranışsal ve duygusal zorluklar, azalan sosyal etkileşimler ve ekran tabanlı aktivitelere bağımlılık yer almaktadır.

2.3.3 Sosyal ve duygusal etkiler

Stiglic ve Viner (2019), ekran süresinin çocukların sağlığı üzerindeki etkilerine dair bir genel bakış sunarak, aşırı ekran kullanımının sosyal izolasyona yol açabileceğini ve duygusal olarak etkileyebileceğine değinmektedir. OSB’li bireylerde ekran bağımlılığına

yol açan aşırı ekran kullanımı hakkındaki literatür duygusal düzenleme, sosyal beceri geliştirme ve akran etkileşimlerinde hem potansiyel faydaları hem de önemli dezavantajlara değinmektedir (Sung vd., 2015; Berard vd., 2022; Luo ve Cui, 2024). Örneğin Luo ve Cui (2024), ekran süresinin otizmlı çocuklar arasında sosyal iletişim ve etkileşim üzerinde hem olumlu hem de olumsuz etkileri olabileceğini vurgulamaktadır. Sung vd. (2015) ise, ekran kullanımının her zaman zararlı olmadığını, dijital araçların etkisinin nasıl ve ne amaçla kullanıldıklarına bağlı olduğunu vurgulayarak farklı bir bakış açısı sunmaktadır.

Berard vd. (2022), karantina sırasında artan ekran süresinin etkilerine odaklanmaktadır. Çalışmada OSB’li bireylerin, yalnız ekran aktivitelerine daha fazla ilgi gösterdiklerini belirtmektedir. Aslan (2024) tarafından yürütülen çalışmada, pandemi döneminde ekran kullanım süresi artan bir çocuğun duygusal dengesizlik, öfke nöbetleri ve sosyal izolasyon yaşadığı; ekran süresi azaltıldığında ise bu belirtilerin azaldığı bildirilmektedir. Ayrıca Sarfraz vd. (2023), erken ekran maruziyetinin beyindeki beyaz cevher gelişimini olumsuz etkilediğini, bu durumun da duygusal düzenleme ve sosyal biliş becerilerini engelleyebileceğini belirtmektedir. Bu durum özellikle OSB riski taşıyan bireylerde nörogelişimsel sonuçları ağırlaştırabilir. Sonuç olarak, OSB’li bireylerde erken ve yoğun ekran maruziyetinin sosyal becerilerde yetersizlik, duygusal düzenleme sorunları ve dil gelişiminde gecikme ile ilişkili olduğunu görülmektedir (Stiglic ve Viner, 2019; Berard vd., 2022; Sarfraz vd., 2023; Aslan, 2024; Luo ve Cui, 2024). Bu nedenle ebeveynlerin, eğitimcilerin ve uygulayıcıların, OSB’li bireylerde daha sağlıklı davranışsal sonuçlar elde edebilmek adına, ekran süresini dengeli bir şekilde düzenlemeleri gerektiği düşünülmektedir.

2.4 Ekran Kullanımında Ebeveyn Rolü

Ebeveynlerin hem çocuklarının gelişimsel ihtiyaçlarının hem de günlük yaşamda teknolojinin her yerde bulunmasının karmaşıklıkları arasında OSB olan çocuklarının ekran kullanımını ve olası ekran bağımlılığını yönetmede önemli bir rol oynadığı söylenebilir. Otizmlı çocuklara bakım veren ebeveynlerin teknoloji kullanımına dair kararları, sıklıkla artan stres düzeyi ve duygusal yük nedeniyle zorlaşmakta ve bu durum ebeveynlik deneyimlerini doğrudan etkilemektedir (Westby, 2020; Bunijevac ve Čanadanović-Marinković, 2023).

Etkili ebeveynlik stratejilerinin, özellikle sınırlar koyma ve uygun içerik sağlama konusunda çocukların ekran alışkanlıklarını şekillendirmede önemli olduğu vurgulanmaktadır (Mayer vd., 2023). Ebeveynlerin teknolojiye dair bilgi düzeyleri ve tutumları, çocuklarının ekranla ne zaman ve nasıl etkileşime gireceğini belirlemede önemli bir rol oynayabilmektedir (Laurie vd., 2018). Özellikle ekranları çocukları oyalamak ya da sakinleştirmek amacıyla sıkça kullanan ebeveynler, farkında olmadan ekran kullanımının artmasına yol açabilir ve bu durum, sağlıklı dijital alışkanlıkların oluşmasını engelleyebilmektedir (Mayer vd., 2023). Ekran kullanımının aşırıya kaçması, çocuklarda davranış problemlerinin artması ve uyku düzeninin bozulması gibi olumsuz sonuçlara yol açabilir. Bu konuda bilgilendirilen ebeveynler, çocuklarının ekran süresini kontrol etme ve düzenleme konusunda daha bilinçli ve aktif bir rol üstlenebilirler (Mayer vd., 2023). Ayrıca, ebeveynlerin yaşa uygun ve eğitici içeriklerin seçimine dahil olması, OSB olan çocuklar için ekran kullanımının daha verimli hale gelmesini sağlayabilir. Bu sayede teknoloji yalnızca bir oyalayıcı değil, aynı zamanda öğrenme ve iletişim aracı olarak kullanılabilir (Mayer vd., 2023).

OSB'li çocukların davranışsal sorunları ile ebeveyn stres düzeyleri arasındaki ilişki de göz önünde bulundurulmalıdır. Ebeveynlerdeki stresin artması, ekran süresini bir başa çıkma yöntemi olarak kullanmalarına neden olabilir ve bu durum, ekran bağımlılığına zemin hazırlayan bir kısır döngü oluşturabilir (Rodriguez vd., 2019; Lin vd., 2020). Bu nedenle, ebeveynlerin hem sağlıklı ekran alışkanlıkları hem de stres yönetimi konularında bilinçlendirilmesi büyük önem taşımaktadır. Ebeveynlerin, OSB'nin gelişimsel özelliklerini daha iyi anlamalarına ve buna uygun ekran kullanımı stratejileri geliştirmelerine destek olmak; çocukları için daha sağlıklı, dengeli ve faydalı dijital deneyimler sunmalarını kolaylaştırabilir.

2.5 İlgili Araştırmalar

Literatürdeki bulgular, OSB'li bireylerin tipik gelişim gösteren akranlarına kıyasla daha fazla ekran süresine maruz kaldığını ve bu durumun ekran bağımlılığı potansiyelini artırabileceğini göstermektedir (Slobodin vd., 2019; Dong vd., 2021). Bu eğilim, ekran kullanımının olası olumsuz etkileri konusundaki kaygıları da beraberinde getirmektedir (Dong vd., 2021; Al Moussawi vd., 2024; Aslan, 2024).

Çalışmalar, OSB'li bireylerin daha küçük yaşlarda ve daha uzun süreler boyunca ekranlarla daha sık etkileşime girdiğini, bu durumun bağımlılık benzeri belirtiler gösterme risklerini artırdığını belirtmektedir (Mazurek ve Wenstrup, 2012; Westby, 2020; Dong vd., 2023). OSB'li bireylerin ekran bağımlılığına daha yatkın olduğu fikri, aşırı ekran süresi ile gelişimsel zorluklar arasındaki ilişkiyi gösteren bulgularla da desteklenmektedir. Örneğin, bir çalışma OSB'li bireylerin tipik gelişim gösteren kardeşlerinden yaklaşık %62 oranla daha fazla zamanı televizyon izleyerek ya da video oyunları oynayarak geçirdiğini belirtmektedir (Mazurek ve Wenstrup, 2012). Ayrıca, ekranlara aşırı maruz kalmanın sosyal beceriler ve iletişim becerilerinde yaşadıkları sınırlılıklarla ilişkili olduğu, bu sebeple ekran bağımlılığının kritik gelişimsel dönüm noktalarını engelleyebileceğini düşündürmektedir (Hasan ve Nene, 2023).

Must ve diğerleri (2013), OSB'li bireylerin tipik gelişim gösteren akranlarına oranla daha fazla ekran süresine sahip olduklarını, ayrıca ekran temelli etkinlikleri, bakıcılarıyla gerçekleştirilebilecek etkileşimli aktiviteler yerine tercih ettiklerini bildirmektedir. Benzer şekilde Westby (2018), OSB'li bireylerin sınırlı sosyal etkileşimleri nedeniyle ekran tabanlı etkinliklere daha fazla yönelme eğiliminde olduğunu vurgulamaktadır. Heffler vd. (2022) tarafından yürütülen bir çalışma, ebeveynlerin OSB'li bireyleri sakinleştirmek amacıyla ekran kullanımına başvurabileceğini ve bunun ekran bağımlılığını istemeden pekiştirebileceğini göstermektedir.

Aşırı ekran kullanımının etkileri yalnızca kısa vadeli davranışsal değişimlerle sınırlı kalmayıp, aynı zamanda uzun vadeli gelişimsel sonuçları da beraberinde getirebilmektedir (Kushima vd., 2022; Lin vd., 2025). Kushima vd. (2022), erken yaşta ekran maruziyetinin üç yaşına kadar OSB belirtilerinin ortaya çıkma olasılığını artırabileceğini öne sürmektedir. Benzer şekilde Lin vd. (2025), iki yaşından önce artan ekran süresinin ilerleyen yaşlarda daha yüksek otizm tanısı alma riski ile ilişkili olduğunu bildirmektedir. Bu bulgular, özellikle OSB riski taşıyan küçük çocuklar için ekran süresinin dikkatle düzenlenmesi gerektiğine işaret etmektedir.

Li vd. (2022), ebeveynlerin ekran bağımlılığı ile çocuklarının ekran kullanım davranışları arasında güçlü bir ilişki olduğunu ve ekran bağımlılığının nesiller arası aktarım gösterebileceğini belirtmektedir. Bu durum, özellikle otizmlili bir çocuğa bakım sağlarken stresle başa çıkma yöntemi olarak ekranları kullanan aileler için bir bağımlılık döngüsü

oluşturabilir (Heffler vd., 2020). Bu sorunları ele almak amacıyla, Mayer vd. (2023) tarafından geliştirilen rehber ilkeler, OSB'li bireylerin ekran süresini düzenlemek için bakıcılara ve klinisyenlere çeşitli stratejiler sunmaktadır. Bu rehberler, ekran kullanımına sınır koymanın yanı sıra sosyal etkileşim ve fiziksel aktiviteyi teşvik eden alternatif etkinliklere yönelmenin önemini vurgulamaktadır. Bu tür kılavuzlar, ekran bağımlılığı ile mücadele etmek amacıyla geliştirilecek klinik müdahaleler için temel oluşturabilir.

OSB'li bireyler ekran tabanlı etkinliklere daha fazla yönelme eğiliminde olup, bu durum sosyal izolasyonu artırarak gelişimsel ilerlemeyi olumsuz etkileyebilir (Must vd., 2013; Westby, 2018). Ayrıca, ebeveynlerin çocuklarını yatıştırmak amacıyla ekran kullanımına başvurması, istemeden ekran bağımlılığı davranışlarını pekiştirebilir (Heffler ve ark., 2020). Ekran süresi ile sağlık arasındaki ilişki de önemli bir araştırma konusu olarak dikkat çekmektedir. Must vd., (2023), ekran kullanım süresi ile obezite arasında ilişki olduğu ve hareketsiz ekran etkinliklerinin OSB'li bireylerde sağlık sorunlarına yol açabileceğine dikkat çekmektedir. OSB'li bireyler arasında obezite oranlarının artış göstermesi, uzun süreli ekran kullanımına bağlı fiziksel aktivite eksikliğinin bu durumu daha da kötüleştirebileceğini akıllara getirmektedir.

Ekran süresinin aşırıya kaçmasının yalnızca kısa vadeli davranışsal etkilerle sınırlı kalmayıp, uzun vadeli gelişimsel ve sağlık risklerini de beraberinde getirdiği göz önüne alındığında (Kushima vd., 2022; Must vd., 2023), ebeveynlerin bu konuya ilişkin algı ve tutumlarını anlamak, etkili müdahale stratejileri geliştirmek açısından kritik bir gereklilik olarak ifade edilebilir. Bu çalışmada OSB'li bireylerde ekran bağımlılığına ilişkin ebeveyn görüşlerini incelenmesi; ekran kullanım dinamiklerini, ebeveynlerin başa çıkma stratejilerini ve bu süreçte karşılaştıkları zorlukları ortaya koyarak hem aileler hem de uzmanlar için yol gösterici olabilir

3 YÖNTEM

Bu araştırmada, otizm spektrum bozukluğu (OSB) olan çocukların ekran bağımlılığına yönelik ebeveyn deneyimlerini anlamak amacıyla nitel araştırma yöntemi benimsenmiştir. Nitel araştırmalar, bireylerin belirli bir olguya ilişkin kişisel deneyimlerini, algılarını ve anlamlarını keşfetmeyi amaçladıkları için özellikle sosyal bilimler ve eğitim araştırmalarında yaygın olarak kullanılmaktadır (Creswell ve Poth, 2018). Bu bağlamda, OSB’li çocukların ekran bağımlılığı ile olan ilişkisini ebeveyn perspektifinden anlamak için nitel araştırma yöntemi uygun bir yaklaşım olarak değerlendirilmiştir.

3.1 Araştırma Modeli

Araştırma fenomenoloji (olgubilim) deseninde gerçekleştirilen nitel bir araştırmadır. Fenomenoloji, bireylerin belirli bir olguya yönelik yaşantılarını, deneyimlerini ve bu olguyu nasıl anlamlandırdıklarını inceleyen bir araştırma yaklaşımıdır (Moustakas, 1994). Bu araştırmada, OSB’li çocukların ekran bağımlılığına yönelik ebeveyn algıları, bu deneyimin aile yaşamındaki yeri ve ebeveynlerin ekran kullanımını yönetme stratejileri derinlemesine incelenmektedir. Fenomenolojik araştırmalar, bireylerin yaşadığı olayları veya durumları öznel deneyimleri bağlamında anlamlandırmalarına odaklandığı için, OSB’li çocukların ebeveynlerinin ekran bağımlılığı ile ilgili algılarını araştırmak için ideal bir yöntem olarak değerlendirilmiştir (Van Manen, 2014).

Araştırmada kullanılan desen, fenomenolojik (olgubilim) araştırma deseni olarak belirlenmiştir. Fenomenoloji, bireylerin belirli bir olguya yönelik yaşantılarını, deneyimlerini ve bu olguyu nasıl anlamlandırdıklarını inceleyen bir araştırma yaklaşımıdır (Moustakas, 1994). Bu araştırmada, OSB’li çocukların ekran bağımlılığına yönelik ebeveyn algıları, bu deneyimin aile yaşamına etkileri ve ebeveynlerin ekran kullanımını yönetme stratejileri derinlemesine incelenmektedir. Fenomenolojik araştırmalar, bireylerin yaşadığı olayları veya durumları öznel deneyimleri bağlamında anlamlandırmalarına odaklandığı için, OSB’li çocukların ebeveynlerinin ekran bağımlılığı ile ilgili algılarını araştırmak için ideal bir yöntem olarak değerlendirilmiştir (Van Manen, 2014).

3.2 Araştırmanın Katılımcıları

3.2.1 Katılımcıların belirlenmesi

Nitel araştırmalarda katılımcının belirlenmesinde amaçlı örnekleme yöntemleri kullanılabilir. Amaçlı örnekleme, belirli bir deneyime sahip bireylerden derinlemesine bilgi edinmek ve araştırma sorularına anlamlı yanıtlar bulmak için kullanılan bir yöntemdir. Amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme tekniği ise, katılımcıların belirli kriterlere göre seçilmesidir (Patton, 2002). OSB’li çocuğu olan ebeveynlerin, çocuklarının ekran bağımlılığına ilişkin deneyimlerini anlamak amacıyla gerçekleştirilen bu araştırmada, katılımcılar amaçlı örnekleme yöntemlerinden biri olan ölçüt örnekleme tekniği kullanılarak belirlenmiştir. Katılımcıların belirlenmesinde aşağıdaki ölçütler dikkate alınmıştır:

1. OSB tanısı almış bir çocuğa ebeveynlik yapıyor olmak: Katılımcıların, OSB tanısı almış çocuklarının ekran kullanım alışkanlıklarını düzenli olarak gözlemlemiş olması beklenmektedir.
2. Belirlenen ilde (Eskişehir) ikamet etmek: Çalışmanın saha çalışmasının belirli bir bölgede yürütülmesi ve araştırma sürecinin verimli yönetilebilmesi adına Eskişehir ve çevresindeki ebeveynler seçilmiştir.
3. Araştırmaya gönüllü olarak katılmayı kabul etmek: Katılımcıların çalışmaya katılımı tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır ve çalışmaya katılmak istemeyen bireylere herhangi bir zorunluluk getirilmemiştir.
4. Çocuğun ekran kullanımına ilişkin düzenli gözlemler yapabilen bir birey olmak: Ebeveynlerden en az biri, çocuğun ekran kullanım alışkanlıklarını düzenli olarak gözlemleyebilecek ve bu konuda bilgi aktarabilecek durumda olmalıdır.
5. Çocuğun ekran kullanımına ilişkin karar mekanizmasında rol almak: Katılımcıların, çocuğun ekran süresini sınırlandırma, içerik seçme veya ekran kullanımıyla ilgili düzenlemeler yapma gibi konularda etkin bir rol üstlenmesi beklenmektedir.

Ölçüt örneklemenin yanı sıra, katılımcıların belirlenmesinde maksimum çeşitlilik örnekleme tekniği de kullanılmıştır. Maksimum çeşitlilik örnekleme, farklı sosyoekonomik düzeylerden, eğitim seviyelerinden ve aile yapılarından gelen bireylerin araştırmaya dahil edilmesini sağlayarak geniş bir perspektif sunar (Creswell, 2013). Çalışmaya toplam 12 ebeveyn katılmış olup, bu katılımcılar farklı eğitim seviyelerine, gelir gruplarına ve ebeveynlik tecrübelerine sahip bireylerden oluşmaktadır. Katılımcıların demografik bilgileri, yaş, cinsiyet, eğitim durumu, çocuklarının OSB tanı süreci ve ekran kullanım alışkanlıkları gibi bilgileri içeren bir demografik bilgi formu ile toplanmıştır. Katılımcılara ilişkin bilgiler Tablo 3.1’de gösterilmiştir.

Tablo 3.1

Katılımcılara İlişkin Bilgiler

Katılımcı Kod Adı	Yaş	Eğitim Durumu	Çocuğun Yaşı/ Tanı Yaşı	Çocuğun Cinsiyeti
Cevriye Hanım (C)	45	Ortaokul	5/3 yaş	Kız
Aslı Hanım (A)	36	Lise	6/2 yaş 6 ay	Erkek
Leman Hanım (L)	32	Ortaokul	6/3 yaş	Kız
Çağla Hanım (Ç)	44	Lise	5/4 yaş	Kız
Merve Hanım (M)	30	Lise	4/4 yaş	Erkek
Gizem Hanım (G)	28	Lisans	6/2 yaş	Erkek
Elif Hanım (E)	31	Lisans	6/3 yaş	Erkek
Buse Hanım (B)	38	Lise	5/2 yaş	Erkek
Handan Hanım (H)	40	Lisans	5/4 yaş	Erkek
Fahriye Hanım (F)	38	Ortaokul	6/3 yaş	Erkek
Deniz Hanım (D)	34	Ortaokul	6/2 yaş	Erkek
Işıl Hanım (I)	41	Lise	6/4 yaş	Erkek

3.2.2 Araştırmacı ve araştırmacının rolü

Araştırmacı, Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi’nde önce 2 yıllık çocuk gelişimi eğitimi almış, ardından okul öncesi öğretmenliği lisans eğitimini başarıyla tamamlamıştır. Eğitim hayatına bu temeller üzerine devam ederek, Anadolu Üniversitesi’nde özel eğitim anabilim dalında yüksek lisans eğitimine başlamıştır. Yüksek lisans programı, özellikle erken çocuklukta özel eğitim üzerine yoğunlaşmaktadır. Ayrıca, özel gereksinim duyulan bireylerin eğitimi, erken çocuklukta özel eğitim, bireyselleştirilmiş eğitim planları, istatistik ve araştırma yöntemleri gibi alanlarda aldığı dersler, araştırma yapabilme

kapasitesini desteklemektedir. Bu dersler, araştırmacının bilimsel çalışmalarda etkin bir şekilde veri toplama, analiz etme ve çözüm önerileri geliştirme becerilerini güçlendirmektedir. Yüksek lisans tez çalışması olan bu araştırmada araştırmacı, araştırmanın planlanması, verilerin toplanması, verilerin eşzamanlı olarak inandırıcılık komitesi ile paylaşılması, verilerin analizi ve araştırmanın raporlanması aşamalarının tamamına etkin olarak katılarak araştırmayı gerçekleştirmiştir.

3.2.3 Araştırma danışmanı ve danışmanın rolü

Dr. Öğr. Üyesi Erkan KURNAZ, Anadolu Üniversitesi Engelliler Araştırma Enstitüsü'nde Zihin Engelliler Anabilim Dalı'nda öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. Lisans ve Yüksek Lisans eğitimlerini Anadolu Üniversitesi'nde tamamlamış ve 2018 yılında Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü'nde Zihin Engelliler Öğretmenliği Bütünleşik Doktora programını bitirmiştir. Araştırma sürecinin her aşamasında aktif olarak yer almış ve destek sağlamıştır. Ayrıca, Dr. Kurnaz, engellilerle ilgili çeşitli projelerde görev almış ve bu alanda birçok makale yayımlamıştır. Eğitim ve araştırma konularındaki uzmanlığı, öğrencilerine ve meslektaşlarına ilham kaynağı olmaktadır. Araştırma sürecinin planlanması, araştırmacının sahaya hazırlanması, araştırmanın izlenmesi, verilerin eşzamanlı incelenmesi, verilerin analizi ve araştırmanın raporlanması sürecinin tamamında araştırmaya danışmanlık etmiştir ve inandırıcılık komitesinin doğal bir üyesi olarak görev almıştır.

3.2.4 İnandırıcılık komitesi ve inandırıcılık komitesinin rolü

Nitel araştırmalarda geçerlik ve güvenilirliğin sağlanmasında etkin rol oynayan ekibe inandırıcılık komitesi adı verilmektedir. İnandırıcılık komitesinin görevleri; araştırma sürecini izlemek, geçerli ve güvenilir veri toplama araçlarının oluşturulmasında karar verici olmak, verileri eşzamanlı şekilde izlemek ve değerlendirmek, veri analizi sürecinde geçerliği sağlamak olarak sıralanabilir (Creswell, 2013). Bu araştırmada inandırıcılık komitesi, araştırma danışmanı ile nitel araştırma yöntemleri konusunda deneyimli bir erken çocuklukta özel eğitim alan uzmanından oluşmaktadır. Araştırma danışmanının rolü aktarılmıştır. İnandırıcılık komitesinin diğer üyesi olan alan uzmanı ise, araştırma sürecinde veri toplama araçlarının hazırlanması, veri toplama sürecinin izlenmesi ve verilerin analizinde geçerliğin sağlanması aşamalarında etkin rol almıştır.

3.3 Veri Toplama Teknikleri ve Verilerin Toplanması

3.3.1 Demografik bilgi formları

Demografi bilgi formu, katılımcıların genel profillerini anlamak ve elde edilen verileri daha anlamlı bir şekilde analiz etmek için önemli bir araç olarak kullanılmaktadır (Creswell ve Poth, 2018). Bu araştırmada demografik bilgi formu, katılımcıların yaş, cinsiyet, eğitim durumu ve çocuklarının OSB tanısı gibi temel bilgilerini toplamak için hazırlanmıştır ve inandırıcılık komitesinin onayıyla katılımcılara sunulmuştur (EK-1).

3.3.2 Yarı-yapılandırılmış görüşmeler

Fenomenolojik araştırmalar, genellikle yarı yapılandırılmış görüşmeler yoluyla veri toplama sürecini içerir (Smith vd., 2021). Yarı yapılandırılmış görüşmeler, araştırmacının belirlediği temel sorular çerçevesinde yürütülmekle birlikte, katılımcılara kendi deneyimlerini özgürce ifade etme fırsatı sunduğu için, derinlemesine bilgi edinilmesini sağlar (Patton, 2002). Bu bağlamda, OSB'li çocukların ebeveynleriyle yapılan görüşmelerde ekran bağımlılığına yönelik deneyimlerini anlamak, yaşadıkları zorlukları belirlemek ve uyguladıkları stratejileri ortaya çıkarmak hedeflenmiştir.

3.3.2.1 Görüşme sorularının hazırlanması

Fenomenoloji deseninde gerçekleştirilen araştırmalarda katılımcı deneyimlerinin anlaşılabilmesinde kilit rol oynayan veri toplama tekniğinin görüşmeler olması, görüşme sorularının hazırlanmasını ve geçerliğinin alınmasını oldukça önemli kılmaktadır (Bogdan ve Biklen, 2007). Bu bağlamda hazırlanan sorular araştırma sorusu odağında katılımcı deneyimlerini derinlemesine anlamak ve bağlama ilişkin keşifler yapmak için titiz bir süreçten geçirilmelidir (Smith vd., 2021). Bu araştırmada OSB'li çocuğu olan ebeveynlerin, çocuklarının ekran bağımlılığı ile ilgili deneyimlerini anlamak, ekran bağımlılığını yönetmede kullandıkları stratejileri ve gereksinimlerini deneyimleri yoluyla ortaya çıkarmak için görüşme soruları üç aşamada hazırlanmıştır.

İlk aşamada araştırmacı, araştırma sorusunu dikkate alarak; OSB'li çocukların günlük yaşamda ekran kullanımı ile ilgili ve ebeveynlerin günlük yaşam deneyimleri, gereksinimleri, yaşadıkları güç durumlarda neler yaptıkları ve gereksinimleri ile önerileri

gibi konuları sorgulayan araştırma soruları hazırlamıştır. İnandırıcılık komitesindeki araştırma danışmanı ve alan uzmanı ile nitel araştırma yöntemi alanında deneyimli bir başka özel eğitim alanında görev yapan öğretim üyesi hazırlanan soruları incelemişlerdir. İkinci aşamada araştırma soruları konularına göre (Örneğin, görüşme amacının özetlenmesi, katılımcının kendini tanıtmaması, ekran kullanımı, ebeveyn deneyimleri, ebeveyn gereksinimleri, ebeveyn beklentileri ve önerileri vb.) gruplandırılarak önerilere uygun olarak çeşitlendirilmiştir. Sorulara irdelleyici sonda sorular ve bağlamı keşfetmeyi sağlayabilecek nasıl, neden ve ne zaman ifadelerini içeren sorular da eklenmiştir. İnandırıcılık komitesi ve uzman geçerliği doğrultusunda görüşme soruları son halini almıştır. Bu doğrultuda görüşme soruları, alan yazın taraması ve uzman görüşleri doğrultusunda hazırlanmış olup, ebeveynlerin çocuklarının ekran kullanım alışkanlıklarını, ekran bağımlılığı belirtilerini, bu süreci yönetmek için uyguladıkları stratejileri ve yaşadıkları zorlukları kapsamaktadır. Katılımcılara açıklayıcı sorular sorularak derinlemesine bilgi edinilmesi sağlanmıştır (Örneğin, “Çocuğunuzun ekran süresini nasıl belirliyorsunuz?”, “Ekranı sınırladığınızda nasıl tepkiler alıyorsunuz?” “gibi).

3.3.2.2 Görüşmelerin gerçekleştirilmesi

Araştırmanın veri toplama sürecinde yarı-yapılandırılmış görüşmeler bireysel olarak ve yüz yüze gerçekleştirilmiştir. Her görüşme ortalama 45-60 dakika sürmüştür ve dikkat dağıtıcı unsurlardan arındırılmış, sessiz bir ortamda yapılmıştır. Görüşme sürecinin rahat ve güvenilir bir şekilde yürütülmesi için katılımcılar, öncesinde araştırmanın amacı hakkında bilgilendirilmiş ve gönüllü katılım formu (EK-2) imzalatılmıştır. Yarı-yapılandırılmış görüşme verilerine ilişkin bilgiler Tablo 3.2’de gösterilmiştir.

3.4 Verilerin Analizi

Fenomenoloji araştırmalarında araştırılan olgunun tanımlanması, bireylerin algıları, deneyimleri ve deneyimlerine yükledikleri anlamların ortaya çıkarılması hedeflenmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2023). Bu araştırmada verilerin analizinde Moustakas’ın (1994) analiz basamakları izlenmiştir. Bu analiz basamakları toplanan verilerin derinlemesine analizini içeren sistematik bir süreci takip etmektedir. Olgunun

Tablo 3.2*Yarı-yapılandırılmış Görüşme Verilerine İlişkin Bilgiler*

Katılımcı (Kod İsim)	Görüşme Süresi	Görüşme Yeri
Cevriye Hanım (C)	45 dakika	Toplantı odası
Aslı Hanım (A)	50 dakika	Toplantı odası
Leman Hanım (L)	55 dakika	Toplantı odası
Çağla Hanım (Ç)	57 dakika	Toplantı odası
Merve Hanım (M)	46 dakika	Toplantı odası
Gizem Hanım (G)	47 dakika	Toplantı odası
Elif Hanım (E)	57 dakika	Toplantı odası
Buse Hanım (B)	59 dakika	Toplantı odası
Handan Hanım (H)	49 dakika	Toplantı odası
Fahriye Hanım (F)	48 dakika	Toplantı odası
Deniz Hanım (D)	60 dakika	Toplantı odası
Işıl Hanım (İ)	45 dakika	Toplantı odası

özüne ulaşmada izlenen aşamalara ilişkin (Moustakas, 1994)’ten uyarlanan basamaklar kullanılmıştır (Yüksel ve Yıldırım, 2015).

Analize hazırlık aşamasında verilerin bire bir dökümü gerçekleştirilmiştir. Araştırma sorusu odağında ilgili tüm ifadelerin listelenerek yatay hale getirilmiştir (Yüksel ve Yılmaz, 2015). Bu aşamada katılımcıların tüm ifadeleri olduğu gibi aktararak titizlikle yansıtılmıştır. Örneğin Çağla Hanım’ın “İki üç saati aşmaz bizde”, Aslı Hanım’ın “Beş saat vakit geçiriyor” veya Cevriye Hanım’ın “En az 6-7 saat diyebilirim” ifadeleri doğrudan aktarılarak araştırmacının önyargılarından bağımsız ve tarafsız şekilde yayılmıştır. Ayrıca eksiksizlik ilkesiyle uyumlu şekilde “Serviste telefona bakar” “... ama yine de çok bence” gibi ifadelerle bağlamsal detaylar dahil edilmiştir. Bu bağlamda ebeveynlerin çocuklarının ekran karşısında uzun süre geçirdiği konusunda hemfikir olmaları yatay analizin temelini oluşturmuştur.

Deneyimlerin bileşenlere indirgenmesi aşamasında, farklı ifadelerdeki ortak özler keşfedilmiştir. Buna ek olarak bağlam korunmuştur. Örneğin, tüm ebeveynlerin uzun süre algısı ve faydalı olmama vurgusu elde edilirken Leman Hanım’ın “faydalı şeyler yapmadığı için uzun” ifadeleri korunmuştur. İzleyen aşamada tematik kümelemeler yapılarak deneyimlerden ortaya çıkan ortak temalar elde edilmiştir. *Bileşenlerin*

doğrulanması aşamasında ise verilerin içsel çeşitliliğinden yararlanılarak katılımcıların yanıtları yeniden karşılaştırılmış ve tutarlılık sağlanmıştır. Örneğin, farklı ekran süreleri vermelerine karşın katılımcıların kendi ifade ettikleri süreyi uzun bulmaları dikkate alınmıştır. *Katılımcıların bakış açıları doğrultusunda deneyimlere özgü dokuların anlamlandırılması* aşamasında katılımcıların ekran kullanımını ilişkilendirdikleri veriler değerlendirilmiştir. Örneğin; Cevriye Hanım ekran kullanımını servis, yemek ve televizyon izleme rutinleri ile ilişkilendirirken, Çağla Hanım kurallarının olduğundan söz etmiştir. *Bireysel ve bileşik yapıların oluşturulması* aşamasında, katılımcıların ifadelerindeki anlamlar ve öznellikler belirlenmiştir ve daha sonra ortak/bileşik yapılara ulaşılmıştır. Örneğin, Aslı Hanım “boşlukları doldurma” ifadesini kullanırken Leman Hanım’da bu durum “faydalı olmama” tanımlamasıyla karşılık bulmuştur. Bu bağlamda ebeveynlerin ekran kullanımı ile ilgili olumsuz düşüncelerinin, kaygılarının olduğu ve uzun süreli ekran kullanımını kontrol altına almak için çeşitli stratejiler kullansalar da desteğe gereksinim duydukları belirlenmiştir. Tüm bu analiz sürecinde fenomenolojik analizin temellerini oluşturan “epoché” (bloklama)/ önyargılardan arındırma, fenomenolojik azaltma ve yaratıcı dönüşüm unsurları dikkate alınmıştır (Moustakas, 1994).

3.5 Sonuçların Raporlanması

Son aşamada, elde edilen temalar sistematik bir şekilde raporlanmış ve araştırma sorularına nasıl yanıt verdiği açıklanmıştır. Bulgular, katılımcıların doğrudan alıntlarıyla desteklenerek sunulmuş ve her bir tema detaylı bir şekilde yorumlanmıştır. Böylece, ebeveynlerin ekran bağımlılığı ile ilgili deneyimlerini içeren zengin, kapsamlı ve derinlemesine bir analiz elde edilmiştir. Sonuçların yorumlanmasında alan yazınla karşılaştırma yapılmış, elde edilen bulguların önceki araştırmalarla nasıl örtüştüğü ya da hangi noktalarda farklılaştığı tartışılmıştır

3.6 İnandırıcılık ve Etik

Nitel araştırmalarda geçerlik ve güvenilirliğin sağlanması, inandırıcılık (trustworthiness) için bir dizi önlemin alınması ve uygulanması şeklinde ifade edilmektedir. Araştırma etiği ise, bilimsel bir araştırmada uyulması gereken kurallar bütünü olarak vurgulanmaktadır (Creswell, 2013; Yıldırım ve Şimşek, 2023). İnandırıcılığın sağlanmasında ve

araştırmanın etik gereklilikler çerçevesinde yürütülmesinde şu önlemler alınarak uygulanmıştır:

- Araştırmanın planlanması ve veri toplama araçlarının hazırlanması aşamasında inandırıcılık komitesi üyeleri etkin rol almıştır.
- Görüşme sorularının geçerliğinin alınmasında inandırıcılık komitesi üyelerinin görüşlerine ek olarak bir başka uzman görüşü daha alınmıştır.
- Araştırmacı veri toplama sürecinde verilerini eş zamanlı olarak inandırıcılık komitesi üyeleriyle paylaşmıştır.
- Toplanan verilerin dökümü ve analiz basamaklarının her birinin izlenmesinde inandırıcılık komitesinin denetlemesi sürdürülmüştür.
- Araştırmacı bulgularını raporladıktan sonra tüm bulgular inandırıcılık komitesi üyeleri tarafından doğrulanmıştır ve geçerlik sağlanmıştır.
- Araştırma etiği gereğince çalışma için Anadolu Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu'nun onayıyla etik kurul izni alınmıştır (EK-3).
- Araştırma etiği gereğince; tüm katılımcıların sözlü izinleri ve gönüllü katılımcı onam formu ile yazılı izinleri alınmıştır. Bu formda katılımcılara, toplanan verilerin yalnızca bilimsel yayınlarda kullanılacağı, kimliklerinin gizli tutulacağı ve diledikleri zaman araştırmadan ayrılacakları bilgileri açıkça aktarılmıştır.
- Araştırma raporunda katılımcıların isimleri kod/takma isimlerle değiştirilmiştir.

4 BULGULAR

Nitel araştırma yöntemiyle gerçekleştirilen bu çalışmada OSB olan çocuk ebeveynlerinin çocuklarının ekran kullanımına ilişkin görüşleri incelenmiştir. Araştırmacı 12 ebeveynle yarı-yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirmiştir. Ebeveynlerden toplanan verilerin analizi sonucunda üç tema ve altı alt temaya ulaşılmıştır. Nitel araştırmalarda “ideal tema sayısının ne olduğuna” ilişkin tartışmalar araştırma raporlarındaki tema sayısını belirleyen temel faktörlere işaret etmektedir (Attride-Stirling, 2001; Braun ve Clark, 2006). Buna göre ideal bir tema sayısından ziyade temaların araştırma sorularını cevaplamadaki “anahtarlığı” ve doygunluğu vurgulanmaktadır. Ayrıca asıl olanın, temalar aracılığı ile kurulan anlatının verilerin zenginliğini ve karmaşıklığını yeterli düzeyde ve ayrıntıda aktarıyor olmasına vurgu yapılmaktadır (Braun ve Clarke, 2006, sf. 65). Bu çalışmada araştırmacı, OSB olan çocuk ebeveynlerinin çocuklarının ekran kullanımına ilişkin görüşlerini betimsel bir anlatımla yer yer yoğun ve zengin örneklerle ve doğrudan alıntılara başvurularak sunulmuştur (Glesne, 2016; Van Manen, 2014). Katılımcıların takma isimleri kısaltmalarla (Elif Hanım için E gibi) veya doğrudan (Aslı Hanım) sunulmuştur (Tablo 3.1). Şekil 4.1 üzerinde temalar, alt temalar ve temsil edici alıntılara yer verilmiştir.

4.1 Ekran Kullanımında Kontrolsüzlük ve Süreklilik: “Bu Beğenme Değil Fırsat Kollama. Her Boşluğu Telefonla Dolduruyor” (Gizem Hanım)

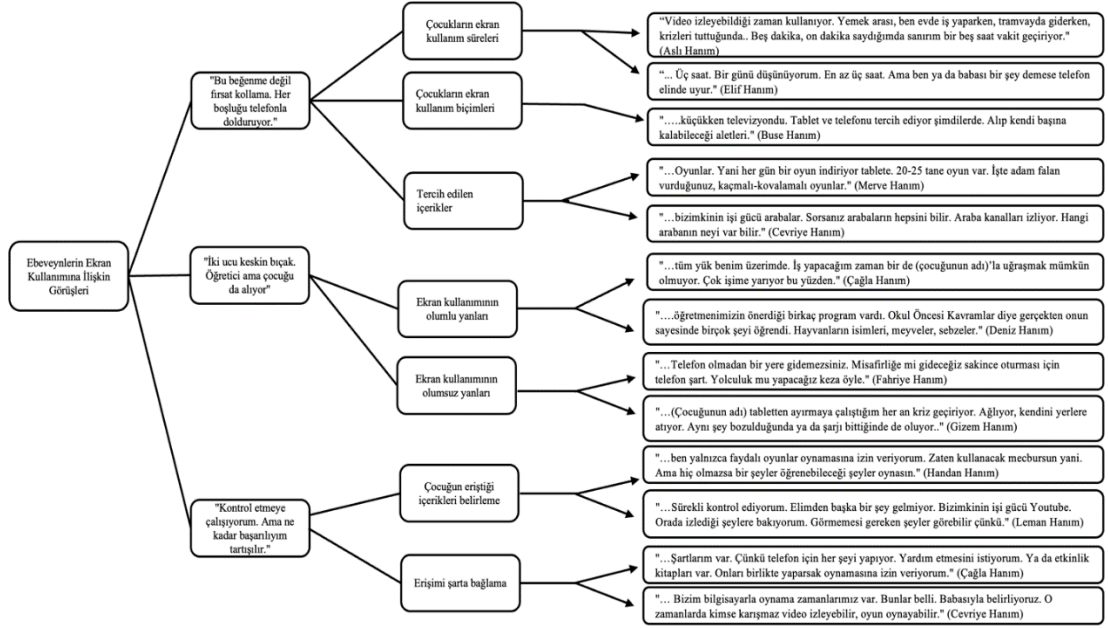
Verilerin analizi sonucunda ulaşılan ilk tema ekran kullanımında kontrolsüzlük ve süreklilik, “Bu beğenme değil fırsat kollama. Her boşluğu telefonla dolduruyor” (Gizem Hanım), olmuştur. Bu tema altında ebeveynlerin çocuklarının ekran kullanımına ayırdıkları zaman, ekran ve içerik tercihleri ele alınmıştır. Şekil 4.2 üzerinde tema 1 altında yer alan alt temalar sunulmuştur.

4.1.1 Çocukların ekran kullanım süreleri

Ebeveynlerin tamamı, çocukların ekran karşısında “uzun süre” geçirdiği üzerinde hemfikirdir. Beyan edilen süreler farklılık gösterse de ebeveynlerin birçoğu çocuklarının en az dörder saat ekran başında zaman geçirdiğini bildirmektedir (C, A, L, Ç, M, G).

Şekil 4.1

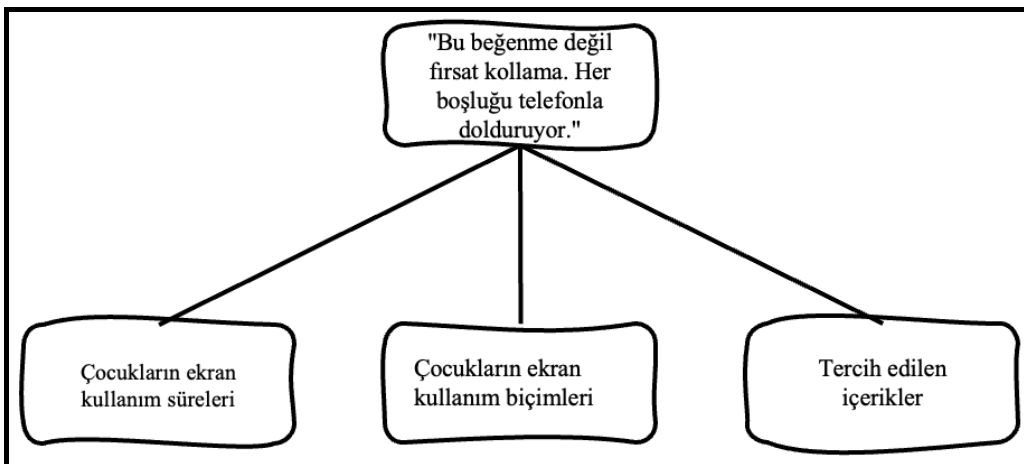
Temalar, Alt Temalar ve Temsil Edici Alıntılar

Ebeveynlerden Cevriye Hanım çocuğunun ekran başında geçirdiği zamana ilişkin görüşlerini şu sözlerle aktarmaktadır: “Mutlaka kurumdan geldikten sonra en az iki saat tabletle oynar. Akşam yemekten sonra biz televizyon izlerken de ya telefondan oyun oynuyor ya da tabletinden video izliyor. Serviste telefona bakar. En az 6-7 saat

Şekil 4.2

Tema 1 Altında Sunulan Alt Temalar

diyebilirim.” Bir diğ er ebeveyn Aslı Hanım ise ekran kullanım s uresi ile ilgili olarak g r    lerini   u s  zlerle ifade etmektedir: “Video izleyebildiğı zaman kullanıyor. Yemek arası, ben evde i  yaparken, tramvayda giderken, krizleri tuttuğunda.. Be  dakika, on dakika saydığım da sanırım bir be  saat vakit geçiriyor”.

Ebeveynlerden ikisi Leman ve  ağla Hanım’ın belirttiğı ekran kullanım s ureleri nispeten diğ er ebeveynlerin beyanlarına göre kısa olsa da “ ocuklarının geçirdiğı s urenin yine de uzun olduğunu” ifade etmektedirler. Leman Hanım çocuğunun tablet veya telefon kullanımının gün içerisinde iki saati açmadığını ancak yine de “faydalı şeyler” yapmadığı için bu s urenin uzun olduğunu ifade etmektedir. Benzer şekilde  ağla Hanım çocuğunun ekran kullanımının fazla olduğuna ilişkin   u g r    leri paylaşmaktadır: “Dediğim gibi iki-    saati a maz bizde. Kurallarımız var. Ama yine de çok bence. Faydalı bir şey yapmıyor ki. S  zde eğitici oyunlar. Bu şeyden falan indirdiklerimiz store’den. Karşı değılim. Ama daha kısa olmalı.”.

Ekranla s ureyle ilgili olarak ebeveynlerin tümü çocukların “fırsat kolladığını” ifade etmektedir. Ekranla ayrılan zaman kontrol altında olsun ya da olmasın çocukların tercih ettikleri ekranı kullanmak her fırsatı değılendirdikleri ifade edilmektedir. Ebeveynlerden Merve Hanım bu durumu   u s  zlerle açıklamaktadır: “ imdi servise biniyoruz mesela. Orada telefona bakacak bir aralık varsa hemen ister.   te ne bileyim hastaneye gidiyoruz sıra beklerken ister. Bir yerde bekliyorsak mutlaka telefonla oynamak istiyor.”. Bu durumun haricinde ebeveynin i inin olması çocuklar için ekran kullanımı için fırsat yaratmaktadır. Ebeveynlerin bazıları çocuklarının kendileriyle ilgilenilmeyeceğini anladıkları günlük ya antılarda ekranla vakit geçirmek için talepte bulunduklarını ifade etmektedir. Çağla Hanım bu durumu   u s  zlerle açıklamaktadır: “Mesela ben yemek yapacağım. Biliyor orada onunla ilgilenemem ya da kontrol edemem. Hemen tableti alıyor eline.   te babası çalıştığı için devlet dairelerine falan beraber gidiyoruz. Orada bir i im olduğunu biliyor. O zamanlarda hemen telefonu ister.”. Gizem Hanım ise çocukların bu davranışını   u şekilde ifade etmektedir: “Ben biriyle biraz uzun konu ayım. Bir tanıdıkla kar ıla ayım mesela telefonu istiyor. Geçen daha bir arkada ımla kar ıla tık. Bir kafede  aya çağırdı. Orada hemen telefonu istiyor. Bu beğenme değıl fırsat kollama. Her bo luğı telefonla dolduruyor.”.

4.1.2 Çocukların ekran kullanım biçimleri

Ebeveynlerin büyük çoğunluğu çocukların tercih ettikleri ekranların “evde olan” veya “ailenin imkanlarının” yettiği araçlar olduğunu ifade etmektedir (A, E, C, D, F, M, B, G). İmkanlar dahilinde çocukların çoğunlukla tercih ettiği araçlar ise tablet ve akıllı telefon olduğu ifade edilmektedir. Tablet, telefon, bilgisayar ve oyun konsolu gibi çeşitli opsiyonu olan ebeveynlerin de benzer biçimde çocukların tablet ve akıllı telefonu tercih ettiklerini bildirmektedir (E, M). Ebeveynlerden Elif Hanım çocuğun ekran tercihi hakkında şu sözlerle ifade etmektedir: “İşi gücü tablet. Tablet şarjdaysa veya babası kullanıyorsa bu sefer benim telefona koşar.”. Başka bir ebeveyn Merve Hanım ise çocuğunun ekran tercihi hakkında şu şekilde ifade etmektedir: “Hocam iyice küçükken televizyona çok meftundu. Ama sonra benim telefonu keşfedince tüm ilgi ona kaydı.”.

Çocukların seçenek sayısına bakılmaksızın akıllı telefon ve tableti tercih etmelerini ebeveynlerin tümü “yalnız kalma” ile ilişkilendirmektedirler. Ebeveynler, çocukların “alıp kendi başlarına kalabilecekleri” araçları tercih ettiklerini ifade etmektedirler. Buse Hanım bu durumu şu sözlerle açıklamaktadır: “Telefon varsa telefon. Yoksa tablet. Evde Playstation falan da var. Onunla oynamaktan da zevk alıyor. Ama alıp götürebileceği aletleri tercih ediyor.”. Başka örnekte ise Gizem Hanım ise “Ona kimse karışmasın. Tabletle oynayacağı zaman kendi başına olsun istiyor. Bence onun için tableti seviyor. Yoksa xbox falan da var evde.” benzer biçimde seçim şansı sınırlı olan çocuklarında “rahat hareket edebileceği” seçeneklere yöneldiği ifade edilmektedir (A, E, C, D, F). Şekil 4.3 üzerinde ebeveynlerin çocukların tablet ve akıllı telefonlarına ilişkin açıklamalarından oluşturulmuş kelime bulutu yer almaktadır.

Ebeveynler çocukların tercih ettikleri ekranlarla nasıl etkileştiklerini anlattıkları ifadelerinde çoğunlukla çocukların hareket edebilecekleri seçeneklere yöneldiği vurgulanmaktadır. Ebeveynlere göre çocukların kolay taşınabilir seçeneklere yönelmesinde “yalnız başına kalma”, “rahatsız edilmeme” ve “rahat hareket etme” isteği yatmaktadır. Ebeveynlerden Buse Hanım bu durumun nedenine ilişkin şu sözleri paylaşmaktadır: “...küçükken televizyondur. Tablet ve telefonu tercih ediyor şimdilerde. Alıp kendi başına kalabileceği aletleri.”. Başka bir ebeveyn Handan Hanım ise bu durumu şu sözlerle açıklamaktadır: “Kimse karışmasın. İsteddiği gibi oynasın istiyor. Ben çünkü yanında olunca ne yaptığına bakıyorum. Kimse o zevki bölsün istemiyor.”.

Şekil 4.3

Tablet ve Akıllı Telefon Tercihinin Nedenlerine İlişkin Kelime Bulutu

Çocukların ekran biçimleriyle ilgili elde edilen bir diğer bulgu ise çocukların kullandıkları ekrana kimin karar verdiğidir. Ebeveynlerin neredeyse tümü ekran tercihini çocuğun yaptığını ifade etmektedir (A, E, B, M, C, D, F). Ebeveynlerden Buse Hanım bu durumu şu sözlerle açıklamaktadır: “*Telefonsa telefon. Tabletse tablet hocam. Neyle oynamak istiyorsa. Ben ya da babası karıştığında kıyamet kopuyor.*”. Başka bir ebeveyn Elif Hanım ise ekran seçimi ile ilgili durumu şu sözlerle açıklamaktadır: “*Siz bak bilgisayarda şu oyun var ya da şununla oynasan diye söyleseniz de fayda etmiyor. O telefonla oynamak istiyorsa telefonla oynar.*”.

Çocuğun seçenekleri az olup olmasına bakılmaksızın az da olsa çocuğun ekran tercihlerine kendisinin karar verdiğini bildiren ebeveynler de vardır (H, Ç, G). Ebeveynlerin çocuğun etkileşeceği seçeneği belirlerken “*kontrol edebilecekleri*” arasından seçtiklerini bildirmektedirler. Örneğin Handan Hanım çocuğun ekran tercihine nasıl karar verdiğini şu sözlerle anlatmaktadır: “*Ben tablette neler oynadığını görebiliyorum. Arada rahatsız olduğum oyunlar oluyor. Ama takip edebiliyorum tablet olunca. O yüzden tabletle oynamasına izin veriyorum.*”. Başka bir örnekte ise Çağla Hanım çocuğunun ekran tercihlerini nasıl belirlediğini şu sözlerle ifade etmektedir:

“.....mesela telefona indirebileceği oyunları ben belirliyorum. Ebeveyn kilidi var. Siz de biliyorsunuzdur. Oradan işte seçenekleri işaretliyorum. Bunu telefonda ve tablette yapabiliyorum. Onun için onlarla vakit geçirmesine izin veriyorum.”.

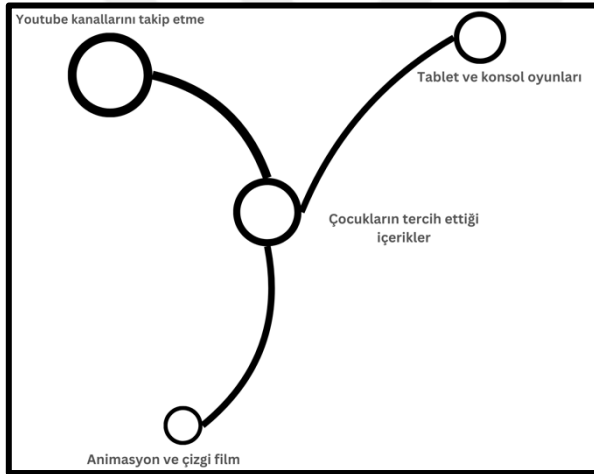
4.1.3 Tercih edilen içerikler

Ebeveynler, çocukların ekran karşısında vakit geçirmekten zevk aldıkları içeriklerin çocukların ilgilerine göre farklılaştığını bildirmektedirler. Ancak çocukların seçtikleri türlerde belirli ortaklaşmaların olduğu görülmektedir. Şekil 4.4 üzerinde çocukların tercih ettiği içeriklere ilişkin kod haritası sunulmuştur.

Çocukların büyük çoğunluğunun Youtube üzerinden kanalları izlemeyi tercih ettiği ifade edilmektedir (A, B, E, C, D). Cevriye Hanım çocuğunun tercih ettiği içerikleri şu sözlerle

Şekil 4.4

Çocukların Tercih Ettiği İçeriklere İlişkin Kod Haritası

özetlemektedir: “Ne zaman eline telefonu alsa Youtube açar. Önceliği o. Bizimkinin işi gücü arabalar. Sorsanız hepsini bilir. Araba kanalları izliyor. Hangi arabanın neyi var bilir.”. Başka bir ebeveyn olan Buse Hanım ise çocuğunun tercih ettiği içerik hakkında şu sözleri sarf etmiştir: “Çocuklar için kanallar var. Şarkı söylüyorlar. İşte oyunlar oynuyorlar. Nastya var. Çok seviyor sürekli onları izler.”.

Bazı ebeveynler ise çocuklarının animasyon izlemeyi tercih ettiklerini bildirmektedir (F, H). Çocukların Netflix veya Youtube üzerinden süper kahramanların veya anime karakterlerinin videolarını izlediklerini bildirilmektedir. Fahriye Hanım çocuğunun içerik tercihini şu sözlerle ifade etmektedir: “Thor hastası. Yok çekici şöyle. Şöyle uçuyor. Yaşiyor çocuk onunla. Bir görseniz izlerken çığlıklar falan atıyor. Ben telefonu bir alıyorum elime son izlenenlerin hepsi bu şekilde.”. Bir diğer ebeveyn Handan Hanım ise

çocuğunun tercihlerini şu sözlerle ifade etmektedir: “*Netflix veya YouTube. Fark etmiyor. Ama Netflix’i daha çok izler. İşte orada isimlerini bilmiyorum. Filmler var. Çocuk karakterlerin olduğu. Ejderhalar, savaşçılar falan. Onlara bayılır.*”.

Ebeveynlerden bazıları ise çocuklarının oyunları tercih ettiklerini bildirmektedirler (Ç, G, M, L). Ebeveynler, tablete veya akıllı telefona indirilebilen oyunlar veya konsol ve bilgisayar oyunları fark etmeksizin çocuklarının tercih ettikleri içeriklerin oyun olduğunu ifade etmektedirler. Örneğin Merve Hanım çocuğunun tercihlerini şu sözle ifade etmektedir: “*nasıl anlatabilirim. Aksiyon olan oyunlar. İşte atlamalı, zıplamalı... Oyunlar. Yani her gün bir oyun indiriyor tablete. 20-25 tane oyun var. İşte adam falan vurduğunuz, kaçmalı-kovalamalı oyunlar.*”.

Çocukların tercih ettikleri içerikler değişse de ebeveynlerin anlatılarında içeriklerin ortaklaşan bazı özelliklerinin olduğu görülmektedir. Ebeveynler videolar, animasyonlar, çocuk kanalları veya oyunlar gibi seçeneklerden bahsederken yoğun olarak bazı ifadeler kullandıkları görülmüştür. Şekil 4.5 üzerinde ebeveynlerin çocukların tercih ettikleri içeriklerin özelliklerine ilişkin açıklamalarından oluşturulmuş bir kelime bulutu sunulmuştur.

Şekil 4.5

Çocukların Tercih Ettikleri İçeriklerin Özelliklerine Ait Kelime Bulutu

Ebeveynlerin çocukların tercih ettikleri içeriklerin özelliklerine ilişkin anlatıları incelendiğinde ortaklıkların görüntünün sunum şekli ve eşlik eden müzik/ses ile ilgili özelliklerin belirtildiği görülmektedir. Örneğin Buse Hanım içerik özelliklerine ilişkin şu

anlatımı gerçekleştirmektedir: “Benim başım dönüyor bakınca. Çok hızlı, sürekli hareket ediyor izlediği şeyler. Uzun süre bakamıyorum.”. Başka bir ebeveyn Handan Hanım ise “Müzik olanları sever. Arkada müzik çalacak. Videolar izliyor mesela hep müzik var arkada.” ebeveynlerin yoğunlukla vurguladığı bir diğer özellik ise içeriklerin renklerinin çok canlı ve parlak olduğu bildirilmektedir. Fahriye Hanım tercih edilen içeriklerin bu özelliği ile ilgili olarak şu yorumu yapmıştır: “Çok ışıklı, çok renkli şeyleri tercih ediyor. Yani hep bakıyorum videolara veya oyunlara parlak çok renkli şeyler.”.

4.2 Ekran Kullanımı Faydalı mı Zararlı mı? : “İki ucu keskin bıçak. Öğretici ama çocuğu da alıyor” (Gizem Hanım)

Verilerin analizi sonucunda ulaşılan ikinci tema ekran kullanımı faydalı mı zararlı mı, “İki ucu keskin bıçak. Öğretici ama çocuğu da alıyor” (Gizem Hanım), olmuştur. Bu tema altında ebeveynlerin çocuklarının ekran kullanımı ile ilgili olumlu ve olumsuz yanlarına ilişkin görüşleri sunulmuştur. Şekil 4.6 üzerinde tema 2 altında yer alan alt temalar sunulmuştur.

Şekil 4.6

Tema 2 Altında Sunulan Alt Temalar

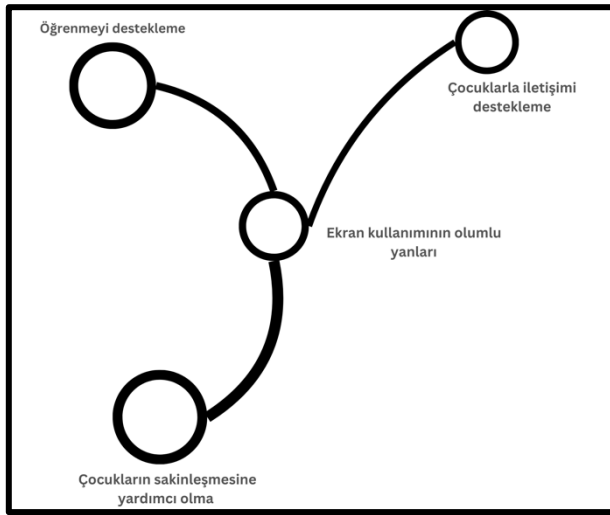
4.2.1 Ekran kullanımının olumlu yanları

Ebeveynlerin büyük bir çoğunluğu ekran kullanımının “doğru kullanıldığında” çocukların ihtiyaç duyduğu birçok bilgiyi öğrenebilecekleri bir fırsat olarak görmektedir (A, E, B, E, C, H, Ç, M). Ebeveynler için doğru kullanım çocukların kavramları, doğru davranışları veya günlük yaşamda ihtiyaç duydukları becerileri öğrenebilecekleri

içeriklerle vakit geçirmeleridir. Çağla Hanım ekran kullanımının öğrenmeyi desteklemesi ile ilgili şu düşünceleri paylaşmaktadır: “Ben kontrollü bir şekilde kullanıldığında çok faydalı buluyorum. Çocuklar derste öğrenmekte zorlandıkları birçok şeyi kolayca öğreniyor. (Çocuğunun adı) mesela renkleri, mevsimleri falan YouTube’den öğrendi.”. Bir diğer ebeveyn Merve Hanım benzer şekilde uygun kullanımı vurgulayarak görüşlerini şu sözlerle aktarmıştır: “Bazen kendiliğinden öyle bir şey diyor ki. Bunu nereden öğrendin diyorum. Şaşırtıyor beni. O kadar çok şarkı öğrendi ki videolardan.”. Handan Hanım ise ekranın doğru kullanımına ilişkin şu sözleri paylaşmaktadır: “Ben kontrol etmesem o oyunlara kaptırarak kendini. Eğitici falan da değil. İşte adamlar var koşuyorlar altın falan topluyorlar. Onlardan bir şeyler öğreneceğini düşünmüyorum. Onun için kontrollü diyorum”. Ebeveynlerin genel olarak öğrenmeyi destekleme, çocukların sakinleşmesine yardımcı olma, ebeveynlerin çocuklarıyla iletişim kurmasına yardımcı olma gibi olumlu özellikleri vurguladıkları görülmektedir. Şekil 4.7 üzerinde ekran kullanımının olumlu yanlarına ilişkin kod haritası sunulmuştur.

Şekil 4.7

Ekran Kullanımının Olumlu Yanlarına İlişkin Kod Haritası

Çocukların ekran kullanımı ile ilgili ebeveynlerin olumlu buldukları ilk durum ekran kullanımının “öğrenmeyi desteklemesidir”. Ebeveynlerin tümü, çocuklarının ekran aracılığıyla çeşitli platformlarla etkileşime girerek doğru davranışları, günlük yaşamda ihtiyaç duydukları becerileri veya bilgileri öğrendiklerini vurgulanmaktadır.

Ebeveynlerden Buse Hanım ekran kullanımının öğrenmeyi nasıl desteklediğine ilişkin şu görüşleri bildirmektedir:

“(Çocuğunun adı) bir şeyi isteme yoktu. Beğendiği bir şey mi var evde veya dışarda fark etmez gider alır. Öğretmenimiz çalışıyordu bir şeyi istemeyi. YouTube’de bu çocukların oynadığı videolar var. Orada çocuklar hep bir şeyleri arkadaşlarından, annelerinden falan istiyor. Onları izleye izleye pekişti bu davranışı. Dersi destekledi yani.”.

Başka bir örnekte ise Fahriye Hanım çocuğunun renk kavramını oynadığı oyunlardan nasıl öğrendiğini şu şekilde açıklamaktadır: *“Tabletinde bir oyun var çok seviyor onu. Bizim çocukluğumuzda Tetris vardı. Ona benziyor. Renkleri bir araya getirdiğinde oyun rengi söylüyor. Onu oynaya oynaya renkleri öğrendi.”.*

Ebeveynlerin ekran kullanımını ile ilgili olarak olumlu buldukları bir diğer durum ise ekran kullanımının çocukları sakinleştirmesidir (A, B, C, H, Ç, G, L). Ekran kullanımı çocuğu kriz anlarında sakinleştirmeye ve kendini toparlamaya yardımcı olmaktadır. Ebeveynlerden Aslı Hanım bu durumu şu sözlerle açıklamaktadır: *“Biliyorsunuz bazen krize giriyor bu çocuklar. O durumlarda telefon veya tablete verdiğinizde gerçekten çok kolay toparlıyor.”.* Benzer bir şekilde Cevriye Hanım ise deneyimini şu sözlerle paylaşmaktadır: *“Şimdi bir yere gidiyorsunuz. Çocuk stres oluyor. Özellikle toplu taşıma falan kullanırken. Orada benim o yolculuğu yapabilmem için bu çocuğun sakinleşmesi lazım. Telefonu veriyorum bu durumlarda. Sakince işimizi bitiriyoruz.”.* Bir başka ebeveyn olan Fahriye Hanım ise ekran kullanımının bu faydasını şu yaşantısıyla örneklendirmektedir: *“Kalabalık, gürültü falan (Çocuğunun adı) çok etkiliyor. O durumlarda fark ediyorsunuz zaten. Ayaklarını sallamaya başlıyor. İletişim kuramıyorsunuz çocukla. Tableti yanımızdan ayıramıyoruz zaten. Çünkü bu olduğunda tableti alıp kendini sakinleştirebiliyor çocuk”.*

Ebeveynlerden dördü ekran kullanımının çocuklarıyla vakit geçirmenin bir yardımcısı olarak görmektedir (H, Ç, L, C). Özellikle çocukların sevdikleri oyunları birlikte oynamanın çocuklarıyla ilişkilerini güçlendirerek çocukların dünyasına girmeyi sağladığını vurgulamaktadırlar. Handan Hanım bu durumu şu sözlerle açıklamaktadır: *“Hani diyorlar ya Z kuşağı falan diye. İşte bu çocukların dönemi böyle. Biz sokakta oynuyorduk. O bilgisayar, Playstation oynuyor. Çocukla iletişim kurmak için sen de öğrenmek zorundasın.”.* Çağla Hanım ise birlikte oyun oynamanın iletişimlerini nasıl

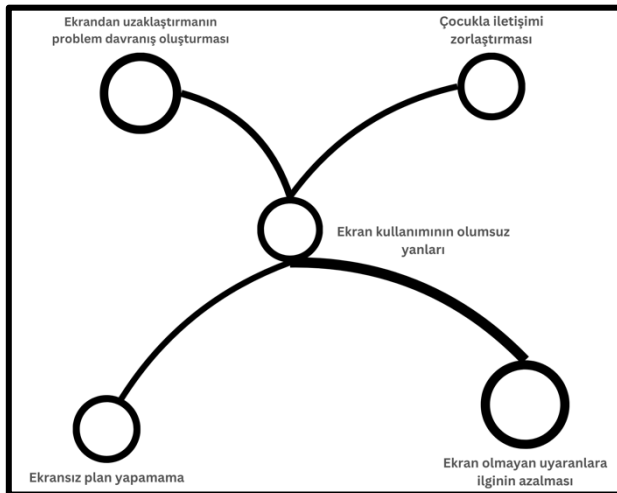
etkilediğini şu sözlerle ifade etmektedir: “Mesela babasıyla Playstation oynamaya bayılıyor. Çok eğleniyorlar. Normalde o kadar konuşmaz babasıyla. Ama oyun olunca bir kapı açılıyor başka bir (çocuğunun adı) ortaya çıkıyor.”. Bir diğer ebeveyn Cevriye Hanım ise birlikte izledikleri videoların nasıl etkileşim fırsatı ortaya çıkardığını şu sözlerle ifade etmektedir: “Çocuk kanalları var. Orada çocuklar şarkı söyleyip oyun oynuyorlar. Birlikte izlediğimizde normalde oynamadığımız oyunları oynuyor, şarkıları söylüyoruz. Bu benim için inanılmaz bir duygu.”.

4.2.2 Ekran kullanımının olumsuz yanları

Ebeveynler tarafından olumlu yanlar kadar ekran kullanımının olumsuz yanları da vurgulanmaktadır. Ebeveynlerin tümü ekran kullanımının doğru kullanıldığında olumlu aksi durumda “olumsuz” ve “tehlikeli” yanları olduğunu vurgulamaktadır. Gizem Hanım ekran kullanımının olumsuz taraflarına şu sözlerle dikkat çekmektedir: “Evet çok faydası oluyor. Okulda öğrendiklerini pekiştiriyor. Zaman geçiriyor. Ama iki ucu keskin bıçak. Öğretici ama çocuğu da alıyor. O varken başka bir şey yok. Bambaşka bir dünyaya giriyor. Çocuğa zaten ulaşmak zor. İyice uzaklaştırıyor.”. Ebeveynler ekran kullanımının olumsuz yanlarına ilişkin çeşitli noktalara dikkat çekmişlerdir. Şekil 4.8 üzerinde ekran kullanımının olumsuz yanlarına ilişkin kod haritası sunulmuştur.

Şekil 4.8

Ekran Kullanımının Olumsuz Yanlarına İlişkin Kod Haritası

Ekran kullanımının olumsuz yanları arasından ebeveynlerin çocuğunun üzerinde uzlaştığı temel durum çocuğu ekrandan uzaklaştırmanın olumsuz sonuçları olduğudur (A, E, B, C, G, M, I). Ekran kullanımı kontrol edilmeye, sınırlandırılmaya veya çocuktan alınmaya çalışıldığında ebeveynler çocuklarının problem davranış sergilediğini, sinir krizine varan ataklar geçirdiğini ifade etmektedir. Öyle ki bu durumu Gizem Hanım şu sözlerle ifade etmektedir: *"...(Çocuğunun adı) tabletten ayırmaya çalıştığım her an kriz geçiriyor. Ağlıyor, kendini yerlere atıyor. Aynı şey bozulduğunda ya da şarjı bittiğinde de oluyor."*. Işıl Hanım ise ekran kullanım süreleri kontrol altında ve belirli aralıklarla olsa da yine de ekranı sınırlamak veya çocuğu ekrandan ayırmanın olumsuz sonuçlandığını şu sözlerle aktarmaktadır: *"Bizde saatleri bellidir. Nasıl ulaşacağı da dediğim gibi ayırmaya çalıştığınız da hadi telefonla oynama bitti dediğinizde her seferinde kaos yaşanıyor. Sızlanmalar, bırakmak istememeler, ağlamalar."*.

Ebeveynlerin bazıları ise ekran kullanımının çocukla iletişimi zorlaştırdığını vurgulamaktadır. Çocukların türü fark etmeksizin ekran kullandıkları zamanlarda iletişim kurmanın güçleştiğini, çocuğun ilgisinin ekrana kaydığını ve çocuğun iletişime kapalı hale geldiği vurgulanmaktadır (A, F, I, G, E). Işıl Hanım ekran kullanımını ile ilgili algıladığı bu olumsuzluğu şu sözlerle ifade etmektedir: *"Bizim derdimiz biliyorsunuz konuşması, iletişim kurması. En büyük sorunumuz o. Ama kendini kaybediyor. Tableti eline alıp gidiyor. Oyun oynarken soruyorum mesela annecim ne oynuyorsun veya o ne diye? Cevap yok."*. Başka bir ebeveyn Leman Hanım ise yaşadığı iletişim sorununu şu sözlerle özetlemektedir: *"En sevdiği şey telefonu eline alıp odasına gitmesi. (Çocuğun adı) kulaklığını takınca tüm dünyası YouTube.. Telefon zamanı bitene kadar. Aramızda (Çocuğun adı) diye biri yok."*.

Çocuğun iletişime kapalı hale gelmesinin aksine ebeveynlerin tümünün üzerinde uzlaştığı bir diğer olumsuzluk ise çocuğun ekran olmayan şeylere ilgisinin azalmasıdır. Ebeveynler çocukların günlük rutinlerdeki etkinliklere ilgisini çekmenin zor olduğunu; ekran ve diğer etkinlikler arasındaki tüm seçimlerde çocukların ekran kullanımını tercih ettiklerini bildirmektedir. Ebeveynlerden Işıl Hanım çocuğun ilgisini çekmenin zorlaşmasıyla ilgili olarak şu sözleri paylaşmaktadır: *"İlgisini çekebilmek. Yani tabletin verdiği ile yarışmak mümkün değil. Yani ben ne kadar mükemmel bir şey planlasam da ortamda tablet veya telefon varsa onu seçer."*. Başka bir ebeveyn Cevriye Hanım ise benzer bir şekilde şu yaşantısını aktarmaktadır:

“Arabalara çok meraklı dediğim gibi. Ben gidip araba dergisi alıyorum. Ya da araba oyuncağı alıyorum. Bu meşhur arabaların küçük modelleri var. Onunla oynamayı teklif ediyorum mesela tableten araba yarışı oynamayı ya da YouTube’den araba video izlemeyi istiyor. Biraz oynasa da geri telefona veya tablete dönüyor”.

Ebeveynlerin çoğunun üzerinde uzlaştığı bir diğer olumsuz yan ise ekransız bir plan yapamamadır (A, F, L, G, E, B, Ç). Ebeveynler ekran olmaksızın bir plan yapamadıklarını, yanlarında çocuğun ilgilenebileceği bir seçeneğin mutlaka olduğundan yakınmaktadır. Öyle ki ebeveynlerden Çağla Hanım yaşadığı sorunu şu sözlerle ifade etmektedir: *“Ben tableti yanıma almalıyım. Telefonum için powerbank taşımalıyım. Çünkü dışarda çocukla baş edebilmenin, onu sakinleştirebilmenin yolu o.”*. Bir diğer ebeveyn Gizem Hanım ise ekranla ilişkilerini mecburiyet olarak tanımlayarak şu sözleri ifade etmektedir:

“O telefon veya tablet yanımızda hep olmalı. Asla şarjı bitmemeli veya bozulmamalı. Birisi bozulursa diğeri mutlaka hazır olmalı. Çünkü (Çocuğunun adı) sıkılabilir, rahatsız olabilir veya benim işimi halletmem için sakince beklemesi gerekebilir. Bunu sağlayan da ne yazık ki telefon, tablet.”

4.3 Sınır Koyma ve İçerik Düzenleme Yaklaşımları: “Kontrol etmeye çalışıyorum. Ama ne kadar başarılıyım tartışılır.” (Fahriye Hanım)

Verilerin analizi sonucunda ulaşılan üçüncü tema sınır koyma ve içerik düzenleme yaklaşımları, “Kontrol etmeye çalışıyorum. Ama ne kadar başarılıyım tartışılır” (Fahriye Hanım), olmuştur. Bu tema altında ebeveynlerin çocuklarının ekran kullanımını kontrol etmek için başvurdukları yollara ilişkin görüşler sunulmuştur. Ebeveynlerin tümü çocukların ekran kullanımını kontrol etmek, sınırlandırmak veya faydalı hale getirmek için çeşitli yollara başvurduklarını belirtmektedir. Şekil 4.9 üzerinde tema 3 altında yer alan alt temalar paylaşılmıştır.

Şekil 4.9

Tema 3 Altında Sunulan Alt Temalar

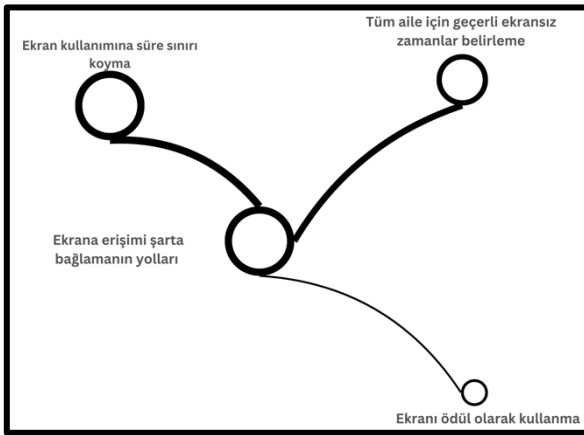

4.3.1 Erişimi şarta bağlama

Ebeveynlerin çoğu çocukların ekran kullanımlarını kontrol etme ile ilgili gerçekleştirdikleri uygulama çocuğun ekrana erişimini şarta bağlamaktır. Erişimin bağladığı koşullar ebeveynler arasında değişkenlik göstermektedir. Ebeveynlerden bazıları ekran kullanımını ödül olarak kullanırlarken bazıları süre sınırı koymaktadır. Bazı ebeveynlerin ise tüm aile için geçerli ekransız zamanlar oluşturdukları görülmektedir. Şekil 4.10 üzerinde ebeveynlerin çocukların ekrana erişimlerini şarta bağlamada kullandıkları yollara ilişkin kod haritası sunulmuştur.

Şekil 4.10

Ekrana Erişimi Şarta Bağlamanın Yollarına İlişkin Kod Haritası

Ebeveynlerden ikisi ekran kullanımı için çocuğun öncelikle gerçekleştirmesi gereken koşullar koyduklarını bildirmişlerdir (D, I). Örneğin Deniz Hanım ekrana ulaşımı *ödül*

gibi kullandığını vurgulayarak yaşantısını şu sözlerle dile getirmiştir: “Ödevleri var onları yaparsa kısa bir süre izin veriyorum. Ya da babasıyla markete gitmesi gerekiyor. O zaman diyorum ki babanla git gel sonra yarım saat oynayabilirsin. Çok sevdiği için bunlara uyuyor”. Bir diğer ebeveyn Çağla Hanım ise benzer biçimde çocukla istediği etkinlikleri onun istediği şekilde yapabildiğinde bir ödül olarak kullandığını şu sözlerle açıklamaktadır: “...Şartlarım var. Çünkü telefon için her şeyi yapıyor. Yardım etmesini istiyorum. Ya da etkinlik kitapları var. Onları birlikte yaparsak oynamasına izin veriyorum.”.

Ebeveynlerin beşinin çocukların ekrana erişimlerini kontrol etmek için yaptıkları uygulama ise ekranla erişime süre sınırı koymaktır (A, E, B, L, C). Ebeveynler çocuğun ekran kullandığı zamanlara süre sınırı koyarak süre bittiğinde ekranı ortadan kaldırmak veya çocuğu uzaklaştırma yolunu seçmektedirler. Elif Hanım süre sınırı koyma ile ilgili olarak yaşantısını şu sözlerle ifade etmektedir: “...dediğim gibi sınır koymazsanız saatlerce oturur. Bu yüzden ben 20 dakika süre veriyorum. Sonrasında bitti deyip alıyorum. Tabi her defasında aynı sorunlar.”. Bir diğer ebeveyn Cevriye Hanım ise süre şartı koyma ile ilgili olarak şu sözleri paylaşmaktadır: “... Bizim bilgisayarla oynama zamanlarımız var. Bunlar belli. Babasıyla belirliyoruz. O zamanlarda kimse karışmaz video izleyebilir, oyun oynayabilir.”.

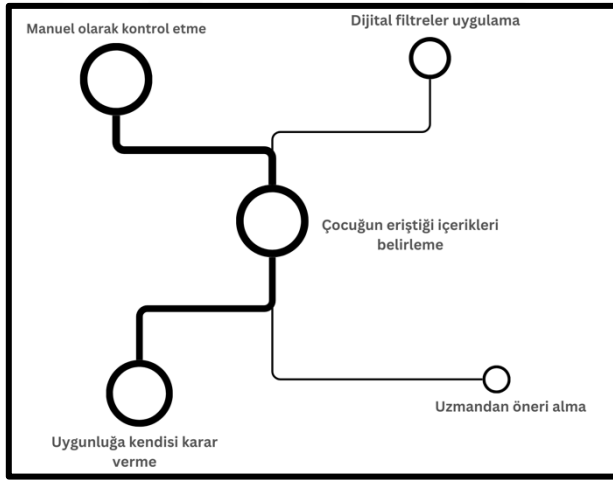
Ebeveynlerden dördü ise ev halkının tümü için geçerli olan kurallar koyarak çocukların ekran kullanımını sınırlamaya çalışmaktadırlar (F, H, M, G). Yalnızca ev ortamı için geçerli olan bu uygulamada ebeveynler ev halkının tamamının televizyon, tablet, bilgisayar veya akıllı telefon kullanmadığı zamanlar oluşturmaktadır. Cevriye Hanım ortaya koydukları bu uygulamayı şu sözlerle ifade etmektedir: “Çocuğuma doğruyu benim göstermem lazım. Ben o çocuğa telefon yasak dediğim de benim elimde gördüğünde inandırıcı olmuyor. Bizim evimizde akşamlar ve hafta sonları belirli zamanlarda hiçbir teknolojik alet açılmaz. Böyle olunca en azından aile bir aradayken kontrol etmiş oluyorsunuz.”. Bir diğer ebeveyn Gizem Hanım çocuğunu ekrandan ayırmanın her ne kadar zor olduğunu vurgulasa da kontrol için gerçekleştirdiği uygulamayı şu sözlerle aktarmaktadır: “evet her defasında telefonu elinden almak çok büyük bir olay. Ama biz evde hiçbirimizin tablet, telefon kullanmadığı zamanlar yapıyoruz. O zaman bir nebze kontrol edebiliyorsunuz.”.

4.3.2 Çocukların eriştiği içerikleri belirleme

Ebeveynler arasında, az sayıda kişinin uyguladığı bir yol olsa da çocukların eriştiği içerikleri belirleme ekran kullanımını kontrol etmenin başka bir yoludur (H, L, Ç, D, F). Ebeveynlerin çocukların eriştikleri içerikleri belirlemede çeşitli yolları tercih etmektedir. Şekil 4.11 üzerinde ebeveynlerin çocukların eriştiği içerikleri belirleme için tercih ettiği yollara için kod haritası sunulmuştur.

Şekil 4.11

Çocukların Eriştiği İçerikleri Belirlemeye İlişkin Kod Haritası

Ebeveynlerin yoğunlukla tercih ettiği yol çocukların içerikleri kontrol ederek uygun gördükleriyle vakit geçirmelerine izin vermektir (H, L, D). Ebeveynler çocukların izledikleri videoları veya oynadıkları oyunları çocuklar etkileşim halindeyken kontrol etmektedir. Ebeveynler böylece çocuklarına uygun olmadıklarını düşündükleri içeriklerle vakit geçirmelerini engellediklerini ifade etmektedirler. Ebeveynlerin tamamı erişim üzerinde gerçekleştirdikleri bu sınırlamayı manuel olarak yapmaktadırlar. Örneğin ebeveynlerden Handan Hanım çocuğunun eriştiği içerikleri nasıl belirlediğini şu sözlerle ifade etmektedir: “Oynadığı oyunlara bakıyorum. Öyle vurdu kırdı varsa kapattırıyorum. İzin vermiyorum. Yani ben yalnızca faydalı oyunlar oynamasına izin veriyorum. Zaten kullanacak mecbursun yani. Ama hiç olmazsa bir şeyler öğrenebileceği şeyler oynasın.”. Başka bir ebeveyn Deniz Hanım çocuğunun eriştiği içerikleri nasıl kontrol ettiğini şu sözlerle ifade etmektedir: “Dediğim gibi öğretmenimizin önerdiği programlar var. Onları

indirdik tablete onlarla oynamasına izin veriyorum. Her indirdiğini kontrol ediyorum. Uygun bulmuyorsam siliyorum ya da oynamasına izin vermiyorum”.

Ebeveynlerden ikisi ise çocukların kullandıkları platformların çocuk versiyonlarını veya filtrelerini kullanarak çocukların kendilerine uygun içeriklere erişmesini sağladıklarını belirtmektedirler (Ç, F). Çağla Hanım çocuğunun eriştiği içerikleri belirlemede kullandığı yolu şu sözlerle açıklamaktadır: “*(Çocuğunun adı) çizgi film, animasyon türü şeylere bayılıyor. Ben kendisine uygun şeyleri izlesin diye Netflix’in çocuk kısmına girmesine izin veriyorum.*”. Bir diğer ebeveyn Fahriye Hanım ise ortaya koyduğu uygulamayı şu sözlerle anlatmaktadır: “*Youtube’da çok vakit geçiriyor. Babası işte kilit koyuyor oraya. Öyle olunca sadece çocuklar için kanalları görebiliyor. Bu şekilde olumsuz içeriklerden korumaya çalışıyoruz. Kontrol etmeye çalışıyorum. Ama ne kadar başarılıyım tartışılır*”.

Ebeveynler ister çocukların eriştikleri içerikleri “manuel” olarak ister de platformların çocuk kilitleri üzerinden belirlesinler çocuklarına uygun içerikleri hislerine göre belirlemektedirler. Bu noktada yalnızca iki ebeveyn uzman desteği alarak çocuklarının eriştiği içerikleri belirlemektedir (H, Ç). Uzman desteği alan ebeveynlerin de çocuklarının kurumda halihazırda çalıştığı amaçları desteklemek üzere öğretmenlerinin önerdiği programları kullanma yolunu izledikleri görülmektedir. Bu duruma ilişkin Çağla Hanım şu sözleri sarf etmektedir: “*Hocam ben öğretmenimize soruyorum. Ara ara kanallar veya programlar öneriyor. Onları mutlaka izlemesini sağlıyorum. Onun dışında telefona veya tablete indirdiği oyunları falan kendim bakıyorum. Ona uygun olmadığını düşündüklerimi kaldırıyorum.*”. Diğer ebeveyn Handan Hanım ise benzer bir şekilde yaşantısını şu sözlerle ifade etmektedir: “*Tabii korkuyorum. Bin türlü şey var. İşte en çok elimden gelen izlediği şeylere bakmak. Kendimce bunu görmesi ona zarar verir dediğim şeyleri yasaklıyorum.*”.

5 SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

5.1 Sonuç ve Tartışma

Bu araştırma, OSB olan çocukların ekran kullanımına ilişkin ebeveyn görüşlerini inceleyerek, ekran süresi, kullanım biçimleri, içerik tercihleri ve ebeveynlerin bu süreçte uyguladıkları sınırlamalar açısından kapsamlı bulgular ortaya koymuştur. Bulgular, mevcut literatür ile büyük ölçüde örtüşmekte olup, OSB’li çocukların ekran kullanım alışkanlıklarının gelişimsel, sosyal ve davranışsal etkileri açısından dikkatle ele alınması gereken bir konu olduğunu göstermektedir.

Araştırmada, ebeveynlerin tamamı çocuklarının uzun süre ekran başında vakit geçirdiğini ifade etmiş ve çoğunlukla bu sürenin günde dört ila yedi saat arasında değiştiğini belirtmiştir. Ebeveynler, çocuklarının ekran kullanımına erişebilmek için çeşitli fırsatları değerlendirdiğini ve ekranın, boş zamanlarını doldurmak için sıkça başvurdukları bir araç haline geldiğini dile getirmiştir. Bu bulgu, Must vd. (2013) tarafından yürütülen çalışmayla uyumlu olup, OSB’li çocukların tipik gelişim gösteren akranlarına kıyasla daha fazla ekran süresine maruz kaldığını göstermektedir. Özellikle bazı ebeveynler, çocuklarının serviste, yemek sırasında, dışarıdayken ve ebeveynleri meşgul olduğunda ekran kullanımına yöneldiğini belirtmiştir. Bu durum, OSB’li çocukların ekranı yalnızca eğlence aracı olarak değil, aynı zamanda bir başa çıkma mekanizması olarak da kullandıklarını göstermektedir (Heffler vd., 2020).

Bulgular, OSB’li çocukların ekran kullanımlarını bireysel ve taşınabilir cihazlar aracılığıyla gerçekleştirme eğiliminde olduğunu da göstermektedir. Ebeveynlerin ifadelerine göre, çocuklar çoğunlukla akıllı telefon ve tablet gibi kişisel cihazları tercih etmekte, televizyon veya oyun konsolu gibi paylaşılması gereken ekranlara ise daha az ilgi göstermektedir. Bunun en önemli nedenlerinden biri, çocukların bu cihazlarla daha rahat ve bireysel bir etkileşim kurabilmesidir. Westby (2018), OSB’li çocukların sosyal etkileşimde zorluk yaşadıkları için ekran başında yalnız kalmayı tercih edebileceklerini öne sürmüştür. Bu araştırmanın bulguları da bu hipotezi desteklemekte, çocukların ekran başında kimse tarafından müdahale edilmeden vakit geçirmeyi tercih ettiklerini ortaya koymaktadır.

Ebeveynler, çocuklarının en çok tercih ettiği içeriklerin Youtube videoları, animasyonlar ve dijital oyunlar olduğunu bildirmiştir. Çocukların Youtube üzerinde belirli temalara odaklandıkları, özellikle araba videoları, süper kahraman içerikleri ve şarkılı ocuk kanallarına ilgi gösterdikleri grlmştir. Benzer şekilde, animasyon ve çizgi filmlerin çocuklar için önemli bir içerik kategorisi olduğu belirlenmiştir. Fahriye Hanım'ın "Thor hastası, yok çekici şöyle, şöyle uçuyor" ifadesi, çocukların izledikleri içeriklerle güçlü bir bağ kurduğunu ve bu karakterlerle özdeşleştiğini göstermektedir.

Dijital oyunlara yönelik eğilimler incelendiğinde, çocukların en çok aksiyon, yarış ve platform oyunlarını tercih ettiği görülmektedir. Ebeveynlerden biri, çocuğunun sürekli olarak yeni oyunlar indirdiğini ve özellikle hızlı tempolu, aksiyon dolu içeriklerden hoşlandiğını ifade etmiştir. Bu durum, OSB'li çocukların duysal hassasiyetleriyle ilişkilendirilebilir. Kushima vd. (2022), OSB'li çocukların hızlı hareket eden, renkli ve parlak içeriklere daha fazla ilgi gösterdiğini ortaya koymuş ve bu tür içeriklerin dikkat sürelerini etkileyebileceğini belirtmiştir. Bu araştırma da benzer bir şekilde, çocukların dikkatini çeken içeriklerin çoğunlukla parlak renkler, hızlı geçişler ve yoğun ses efektleri içerdiğini göstermiştir.

Araştırmada ebeveynler, ekran kullanımının olumlu ve olumsuz yönlerini değerlendirmiştir. Ekran kullanımının olumlu yönleri arasında, çocukların yeni bilgiler öğrenmesi, kavramları daha hızlı kavraması ve ebeveynlerin çocuklarıyla iletişim kurmasına yardımcı olması gibi faktörler ne çıkmıştır. Örneğin, bir ebeveyn, çocuğunun YouTube videoları aracılığıyla renkleri ve mevsimleri öğrendiğini ifade etmiştir. Benzer şekilde, Buse Hanım, çocuğunun sosyal becerilerini geliştirmek için video izlemeyi kullandığını belirtmiştir: "İstemeyi bilmiyordu. YouTube'da çocukların birbirlerinden bir şey istemelerini izleyerek bunu öğrendi."

Bununla birlikte, ekranın olumsuz etkileri ebeveyn ifadelerinde daha sık ve yoğun şekilde dile getirilmiştir. Ebeveynlerin çoğu, ekran süresinin sınırlandırılması durumunda çocuklarında öfke nöbetleri, agresif tepkiler ve yoğun huzursuzluk gibi belirtiler ortaya çıktığını belirtmiştir. Bu tür davranışsal tepkiler, ekran kullanımının psikolojik bağımlılık düzeyine ulaştığının bir göstergesi olabilir (Heffler vd., 2022; Gavrilova ve Veraksa, 2024). Ayrıca, ekran kullanımının çocukların sosyal etkileşimden uzaklaşmasına, aile içi iletişimin zayıflamasına ve fiziksel aktivitelere ilgilerinin azalmasına neden olduğu

bildirilmiştir. Bu bulgular, Lin vd. (2025) çocukların ekran kullanım süresi arttıkça açık hava etkinliklerinden uzaklaştıklarını ortaya koyan araştırmasıyla da örtüşmektedir.

Ekran kullanımının bir diğer olumsuz yönü, çocukların ekran dışındaki aktivitelere ilgisinin azalmasıdır. Ebeveynler, çocuklarının oyun, kitap okuma ve açık hava etkinliklerine olan ilgisinin azaldığını ve her fırsatta ekranı tercih ettiğini belirtmiştir. Örneğin, bir ebeveyn çocuğu için "Araba yarış oyunlarını, gerçek oyuncak arabalara tercih ediyor" ifadesini kullanmıştır. Bu durum, çocukların gerçek dünya ile dijital dünya arasında bir dengesizlik yaşadığını ve ekran kullanımının aşırı hale gelmesi durumunda bu dengenin bozulabileceğini göstermektedir (Lin vd., 2025).

Ebeveynler, çocuklarının ekran kullanımını kontrol etmek için çeşitli stratejiler uyguladıklarını belirtmiştir. Bunlar arasında ekran erişimini ödüle bağlamak, belirli süre sınırları koymak ve tüm aile için geçerli olan kurallar oluşturmak gibi yöntemler öne çıkmaktadır. Ancak ebeveynlerin büyük çoğunluğu, çocuklarının ekran süresini sınırlandırmanın zorluklarından bahsetmiştir. Özellikle, ekranın kaldırılması durumunda yaşanan öfke nöbetleri ve yoğun tepkiler, ebeveynleri ekran kullanımını kontrol etme konusunda zorlamaktadır.

Ayrıca, bazı ebeveynler çocuklarının erişebileceği içerikleri manuel olarak kontrol ettiklerini, bazıları ise Youtube'un çocuk filtresi veya Netflix'in çocuk profili gibi araçları kullandıklarını ifade etmiştir. Ancak ebeveynlerin çoğu, bu filtrelerin tam anlamıyla güvenilir olmadığına inandıklarını ve çocukların uygun olmayan içeriklere maruz kalmasını engellemekte yetersiz kaldıklarını belirtmiştir.

Bu araştırmanın bulguları, OSB'li çocukların ekran kullanım alışkanlıklarının ebeveynler için önemli bir endişe kaynağı olduğunu göstermektedir. Ebeveynler, ekranın hem eğitim ve sakinleşme açısından faydalı olabileceğini ancak kontrol edilmediğinde bağımlılığa ve sosyal izolasyona yol açabileceğini ifade etmektedir. Bu nedenle, OSB'li çocuklar için özel olarak geliştirilmiş dijital medya kullanımı rehberlerine ve ebeveynlere yönelik destek programlarına duyulan ihtiyaç açıktır.

Araştırmanın bulguları doğrultusunda, ebeveynlerin ekran süresini yönetebilmesine yardımcı olacak eğitim programları geliştirilmesi, alternatif sosyal ve eğitsel etkinliklerin

teşvik edilmesi ve çocukların bireysel gelişimine uygun içeriklerin öne çıkarılması önerilmektedir. Özellikle, ekran süresini dengelemeye yönelik kanıta dayalı stratejilerin belirlenmesi ve ebeveynlerin bilinçlendirilmesi, OSB’li çocukların sağlıklı gelişimini desteklemek açısından kritik öneme sahiptir.

5.2 Öneriler

5.2.1 Uygulamalara yönelik öneriler

- OSB’li çocukların ekran kullanımına ilişkin ebeveynlere yönelik farkındalık ve eğitim programları hazırlanabilir.
- Ebeveynlerin OSB’li çocuklarının ekran kullanımı konusunda desteklenmesi amacıyla danışmanlık hizmetleri ve destek grupları oluşturulabilir.
- Eğitim kurumları ve özel eğitim merkezleri, ekran kullanımına ilişkin politikalar geliştirmek üzere uzmanlarla iş birliği yapabilir.
- Dijital içeriklerin OSB’li bireylerin duyuşal hassasiyetleri ve dikkat sürelerine uygun olarak tasarlanması sağlanabilir.
- Aile içinde “ekransız zaman” uygulamaları teşvik edilerek sosyal etkileşim fırsatları artırılabilir.
- Uygulamalarda ekran süresine ilişkin değerlendirmeler yapılabilmesi için standart ölçüm araçları geliştirilebilir.
- Ebeveynlerin kendi dijital medya kullanım alışkanlıklarının çocukları üzerindeki etkileri konusunda bilinçlendirilmesi sağlanmalıdır.
- Özel eğitim programlarına dijital medya okuryazarlığı ve sağlıklı ekran kullanımı modülleri entegre edilebilir.

5.2.2 İleri araştırmalara yönelik öneriler

- OSB’li bireylerin ekran kullanımına ilişkin ebeveyn deneyimlerini daha derinlemesine anlamak amacıyla farklı metodolojik yaklaşımlar içeren araştırmalar yapılabilir.
- OSB’li bireylerin ekran bağımlılığı risk faktörlerini belirlemek ve bu faktörlerin gelişimsel değişkenlerle ilişkisini ortaya koymak için daha büyük ve temsil gücü yüksek örneklemelerle nicel araştırmalar önerilebilir.
- OSB’li bireylerle çalışan eğitimcilerin ve terapistlerin ekran kullanımına yönelik tutumları, uygulamaları ve gözlemleri araştırılarak, alana yönelik müdahale stratejilerinin geliştirilmesine katkı sağlanabilir.

KAYNAKÇA

- Adams, S. N., Seedat, J. and Neille, J. (2022). Life under lockdown for children with autism spectrum disorder: Insights from families in South Africa. *Child: Care, Health and Development*, 48(6), 1008-1016. <https://doi.org/10.1111/cch.12996>
- Al Moussawi, I., Bendak, L. and Ziab, H. (2024). “Virtual Autism” and Excessive Screen Exposure in Children Aged 0-3 Years: A Cross-sectional Study in the Lebanese Context. *International Journal of Pediatrics and Adolescent Medicine*, 11(4), 116-127.
- Aslan, M. (2024). Autism Spectrum Disorder (ASD) or early electronic screen exposure—67 month-old case study. *Journal of Awareness*, 9(Special 2), 49-52. <https://doi.org/10.26809/joa.2532>
- Attride-Stirling, J. (2001). Thematic networks: an analytic tool for qualitative research. *Qualitative research*, 1(3), 385-405. <https://doi.org/10.1177/146879410100100307>
- Bal, M., Kara Aydemir, A. G., Tepetaş Cengiz, G. Ş. and Altındağ, A. (2024). Examining the relationship between language development, executive function, and screen time: A systematic review. *PloS One*, 19(12), e0314540. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0314540>
- Berard, M., Peries, M., Loubersac, J., Picot, M. C., Bernard, J. Y., Munir, K. and Baghdadli, A. (2022). Screen time and associated risks in children and adolescents with autism spectrum disorders during a discrete COVID-19 lockdown period. *Frontiers in Psychiatry*, 13, 1026191. <https://doi.org/10.3389/fpsy.2022.1026191>
- Braun, V. and Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77–101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>
- Bogdan, R. C., & Biklen, S. K. (2007). Theoretical underpinnings. In *Qualitative research for education: An introduction to theories and methods* (5th ed., pp. 24–35). Pearson.
- Bunijevac, M. and Čanadanović-Marinković, J. (2023). The effect of stress on the quality of the parental role of children with autism. *Research in Education and Rehabilitation*, 6(1), 46-55. <https://rer.ba/index.php/rer/article/view/124>
- Chia, M. Y. H., Komar, J., Chua, T. B. K. and Tay, L. Y. (2022). Associations between parent attitudes and on-and off-screen behaviours of preschool children in Singapore. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(18), 11508. <https://doi.org/10.3390/ijerph191811508>
- Christakis, D. A., Zimmerman, F. J., DiGiuseppe, D. L. and McCarty, C. A. (2004). Early television exposure and subsequent attentional problems in children. *Pediatrics*, 113(4), 708-713. <https://doi.org/10.1542/peds.113.4.708>
- Chong, S. C., Teo, W. Z. and Shorey, S. (2023). Exploring the perception of parents on children’s screentime: a systematic review and meta-synthesis of qualitative studies. *Pediatric research*, 94(3), 915-925. <https://doi.org/10.1038/s41390-023-02555-9>

- Coffman, M., Di Martino, J. M., Aiello, R., Carpenter, K. L., Chang, Z., Compton, S. and Dawson, G. (2023). Relationship between quantitative digital behavioral features and clinical profiles in young autistic children. *Autism Research*, 16(7), 1360-1374. <https://doi.org/10.1002/aur.2955>
- Creswell, J. W. (2013). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches* (3rd ed.). SAGE Publications.
- Creswell, J. W. and Poth, C. N. (2018). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches* (4th ed.). SAGE Publications.
- Domingues-Montanari, S. (2017). Clinical and psychological effects of excessive screen time on children. *Journal of Paediatrics and Child Health*, 53(4), 333-338. <https://doi.org/10.1111/jpc.13462>
- Domoff, S. E., Harrison, K., Gearhardt, A. N., Gentile, D. A., Lumeng, J. C. and Miller, A. L. (2019a). Development and validation of the Problematic Media Use Measure: A parent report measure of screen media “addiction” in children. *Psychology of Popular Media Culture*, 8(1), 2. <https://doi.org/10.1037/ppm0000163>
- Domoff, S. E., Borgen, A. L., Foley, R. P. and Maffett, A. (2019b). Excessive use of mobile devices and children's physical health. *Human Behavior and Emerging Technologies*, 1(2), 169-175. <https://doi.org/10.1002/hbe2.145>
- Domoff, S. E., Borgen, A. L. and Radesky, J. S. (2020). Interactional theory of childhood problematic media use. *Human Behavior and Emerging Technologies*, 2(4), 343-353. <https://doi.org/10.1002/hbe2.217>
- Dong, H. Y., Wang, B., Li, H. H., Yue, X. J. and Jia, F. Y. (2021). Correlation between screen time and autistic symptoms as well as development quotients in children with autism spectrum disorder. *Frontiers in psychiatry*, 12, 619994. <https://doi.org/10.3389/fpsy.2021.619994>
- Dong, H. Y., Jia, F. Y., Shan, L., Miao, C. Y., Zhang, Y. and Du, L. (2023). The challenges of screen time in children with typical development and children with developmental disorders during COVID-19 pandemic. *Translational Pediatrics*, 12(5), 977. <https://doi.org/10.21037/tp-23-162>
- Gavrilova, M. and Veraksa, N. (2024). Not EF skills but play with real toys prevents screen time tantrums in children. *Frontiers in Psychology*, 15, 1384424. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2024.1384424>
- Gath, M., Horwood, L. J., Gillon, G., McNeill, B. and Woodward, L. J. (2025). Longitudinal associations between screen time and children's language, early educational skills, and peer social functioning. *Developmental Psychology*. <https://doi.org/10.1037/dev0001907>
- Glesne, C. (2016). *Becoming qualitative researchers: An introduction* (5th ed.). Pearson.
- Gomes, G. M., Souza, R. C., Santos, T. N. and Santos, L. C. (2024). Screen exposure in 4-year-old children: association with development, daily habits, and ultra-processed food consumption. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 21(11), 1504. <https://doi.org/10.3390/ijerph21111504>

- Hasan, N. and Nene, M. J. (2023). Determinants of technological interventions for children with autism-a systematic review. *Journal of Educational Computing Research*, 62(1), 250-289. <https://doi.org/10.1177/07356331231200701>
- Heffler, K. F., Sienko, D. M., Subedi, K., McCann, K. A. and Bennett, D. S. (2020). Association of early-life social and digital media experiences with development of autism spectrum disorder-like symptoms. *JAMA Pediatrics*, 174(7), 690-696. <https://doi.org/10.1001/jamapediatrics.2020.0230>
- Heffler, K. F., Frome, L. R. and Gullo, D. F. (2022). Changes in autism symptoms associated with screen exposure: case report of two young children. *Psychiatry Research Case Reports*, 1(2), 100059. <https://doi.org/10.1016/j.psycr.2022.100059>
- Irzalinda, V. and Latifah, M. (2023). Screen time and early childhood well-being: a systematic literature review approach. *Journal of Family Sciences*, 18-34. <https://doi.org/10.29244/jfs.vi.49792>
- Khoo, C. S. and Ramachandram, S. (2022). The effect of parent training programmes on screen time and social function in children with autism spectrum disorder. *The Malaysian Journal of Medical Sciences: MJMS*, 29(6), 146. <https://doi.org/10.21315/mjms2022.29.6.14>
- Kuo, M. H., Orsmond, G. I., Coster, W. J. and Cohn, E. S. (2014). Media use among adolescents with autism spectrum disorder. *Autism*, 18(8), 914-923. <https://doi.org/10.1177/1362361313497832>
- Kushima, M., Kojima, R., Shinohara, R., Horiuchi, S., Otawa, S., Ooka, T., Akiyama, Y., Miyake, K., Yokomichi, H., Yamagata, Z. and Japan Environment and Children's Study Group. (2022). Association between screen time exposure in children at 1 year of age and autism spectrum disorder at 3 years of age. *Jama Pediatrics*, 176(4), 384. <https://doi.org/10.1001/jamapediatrics.2021.5778>
- Laurie, M. H., Warreyn, P., Uriarte, B. V., Boonen, C. and Fletcher-Watson, S. (2018). An international survey of parental attitudes to technology use by their autistic children at home. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 49(1), 1517-1530. <https://doi.org/10.1007/s10803-018-3798-0>
- Li, H., Luo, W. and He, H. (2022). Association of parental screen addiction with young children's screen addiction: a chain-mediating model. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(19), 12788. <https://doi.org/10.3390/ijerph191912788>
- Lin, Y. N., Iao, L. S., Lee, Y. H. and Wu, C. C. (2021). Parenting stress and child behavior problems in young children with autism spectrum disorder: Transactional relations across time. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 51(6), 2381-2391. <https://doi.org/10.1007/s10803-020-04720-z>
- Lin, P., Wu, W. and Guo, Y. (2025). Screen time before 2 years of age and risk of autism at 12 years of age. *Jama Pediatrics*, 179(1), 90. <https://doi.org/10.1001/jamapediatrics.2024.4432>
- Logrieco, M. G., Casula, L., Ciuffreda, G. N., Nicoli, I., Spinelli, M., Di Domenico, A. and Vicari, S. (2021). Autism Spectrum Disorder and screen time during

- lockdown: an Italian study. *F1000Research*, 10, 1263. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2024.1384424>
- Logrieco, M. G., Casula, L., Ciuffreda, G. N., Novello, R. L., Spinelli, M., Lionetti, F. and Stefano, V. (2022). Risk and protective factors of quality of life for children with autism spectrum disorder and their families during the COVID-19 lockdown. An Italian study. *Research in Developmental Disabilities*, 120, 104130. <https://doi.org/10.1016/j.ridd.2021.104130>
- Lord, C., Elsabbagh, M., Baird, G. and Veenstra-Vanderweele, J. (2018). Autism spectrum disorder. *The Lancet*, 392(10146), 508-520. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(18\)31129-2](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(18)31129-2)
- Luo, Y. and Cui, J. (2024). Association between screen usage and two core symptom changes in children with autism during Covid-19: A study in Italy. *Theoretical and Natural Science*, 45, 21-32. <https://doi.org/10.54254/2753-8818/45/20240516>
- Kirkorian, H. L., Wartella, E. A. and Anderson, D. R. (2008). Media and young children's learning. *The Future of Children*, 18(1), 39-61. <https://doi.org/10.1353/foc.0.0006>
- MacMullin, J. A., Lunsy, Y. and Weiss, J. A. (2016). Plugged in: Electronics use in youth and young adults with autism spectrum disorder. *Autism*, 20(1), 45-54. <https://doi.org/10.1177/1362361314566047>
- Masi, A., DeMayo, M. M., Glozier, N. and Guastella, A. J. (2017). An overview of autism spectrum disorder, heterogeneity and treatment options. *Neuroscience Bulletin*, 33(2), 183-193. <https://doi.org/10.1007/s12264-017-0100-y>
- Mayer, Y., Cohen-Eilig, M., Chan, J., Kuzyk, N., Glodjo, A. and Jarus, T. (2023). Digital citizenship of children and youth with autism: Developing guidelines and strategies for caregivers and clinicians to support healthy use of screens. *Autism*, 28(4), 1010-1028. <https://doi.org/10.1177/13623613231192870>
- Mayer, Y., Goldberger, T., Di Spirito, N., Cohen-Eilig, M. and Jarus, T. (2024) The digital citizenship of children with autism: Challenges, considerations and educational needs of paediatric practitioners. *Journal of Research in Special Educational Needs*, 24, 821–836. <https://doi.org/10.1111/1471-3802.12672>
- Mazurek, M. O. (2013). Social media use among adults with autism spectrum disorders. *Computers in Human Behavior*, 29(4), 1709-1714. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2013.02.004>
- Mazurek, M. O., Shattuck, P. T., Wagner, M. and Cooper, B. P. (2012). Prevalence and correlates of screen-based media use among youths with autism spectrum disorders. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 42, 1757-1767. <https://doi.org/10.1007/s10803-011-1413-8>
- Mazurek, M. O. and Wenstrup, C. (2012). Television, video game and social media use among children with ASD and typically developing siblings. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 43(6), 1258-1271. <https://doi.org/10.1007/s10803-012-1659-9>
- McHarg, G., Ribner, A. D., Devine, R. T. and Hughes, C. (2020). Screen time and executive function in toddlerhood: A longitudinal study. *Frontiers in Psychology*, 11, 570392. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.570392>

- Montes, G. (2016). Children with autism spectrum disorder and screen time: results from a large, nationally representative US study. *Academic Pediatrics*, 16(2), 122-128. <https://doi.org/10.1016/j.acap.2015.08.007>
- Moustakas, C. (1994). *Phenomenological research methods*. London: Sage.
- Muñoz, J., Alcedo, M. A., Fontanil, Y. and Arias, V. B. (2021). Technology-enhanced interventions for individuals with autism spectrum disorders: A meta-analysis. *Autism*, 25, 1542-57.
- Must, A., Phillips, S. M., Curtin, C., Anderson, S. E., Maslin, M., Lividini, K. and Bandini, L. G. (2013). Comparison of sedentary behaviors between children with autism spectrum disorders and typically developing children. *Autism*, 18(4), 376-384. <https://doi.org/10.1177/1362361313479039>
- Must, A., Phillips, S., Curtin, C. and Bandini, L. G. (2015). Barriers to physical activity in children with autism spectrum disorders: Relationship to physical activity and screen time. *Journal of Physical Activity and Health*, 12(4), 529-534.
- Must, A., Eliasziw, M., Stanish, H., Curtin, C., Bandini, L. G. and Bowling, A. (2023). Passive and social screen time in children with autism and in association with obesity. *Frontiers in Pediatrics*, 11, 1198033. <https://doi.org/10.3389/fped.2023.1198033>
- Ophir, Y., Rosenberg, H., Tikochinski, R., Dalyot, S. and Lipshits-Braziler, Y. (2023). Screen time and autism spectrum disorder: a systematic review and Meta-analysis. *JAMA Network Open*, 6(12), e2346775-e2346775. <https://doi.org/10.1001/jamanetworkopen.2023.46775>
- Patton, M. Q. (2002). *Qualitative research and evaluation methods* (3rd ed.). Sage Publications.
- Putnick, D. L., Trinh, M. H., Sundaram, R., Bell, E. M., Ghassabian, A., Robinson, S. L. and Yeung, E. (2023). Displacement of peer play by screen time: Associations with toddler development. *Pediatric Research*, 93(5), 1425-1431. <https://doi.org/10.1038/s41390-022-02261-y>
- Radesky, J. S., Weeks, H. M., Ball, R., Schaller, A., Yeo, S., Durnez, J., Tamayo-Rios, M., Epstein, M., Kirkorian, H., Coyne, S. and Barr, R. (2020). Young children's use of smartphones and tablets? *Pediatrics*, 146(1), e20193518. <https://doi.org/10.1542/peds.2019-3518>
- Raman, S., Guerrero-Duby, S., McCullough, J. L., Brown, M., Ostrowski-Delahanty, S., Langkamp, D. and Duby, J. C. (2017). Screen exposure during daily routines and a young child's risk for having social-emotional delay. *Clinical Pediatrics*, 56(13), 1244-1253. <https://doi.org/10.1177/0009922816684600>
- Rocha, H. A. L., Correia, L. L., Leite, Á. J. M., Machado, M. M. T., Lindsay, A. C., Rocha, S. G. M. O., and Sudfeld, C. R. (2021). Screen time and early childhood development in Ceará, Brazil: a population-based study. *BMC Public Health*, 21, 1-8. <https://doi.org/10.1186/s12889-021-12136-2>
- Rodriguez, G., Hartley, S. L. and Bolt, D. (2019). Transactional relations between parenting stress and child autism symptoms and behavior problems. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 49, 1887-1898. <https://doi.org/10.1007/s10803-018-3845-x>

- Sarfraz, S., Shlaghya, G., Narayana, S. H., Mushtaq, U., Ameen, B. S., Nie, C. and Franchini, A. P. A. (2023). Early screen-time exposure and its association with risk of developing autism spectrum disorder: a systematic review. *Cureus*, 15(7).
- Sahin, Y. G. and Cimen, F. M. (2011). An interactive attention board: Improving the attention of individuals with autism and mental retardation. *Turkish Online Journal of Educational Technology-TOJET*, 10(1), 24-35.
- Schou Andreassen, C. and Pallesen, S. (2014). Social network site addiction-an overview. *Current pharmaceutical design*, 20(25), 4053-4061.
- Slobodin, O., Heffler, K. F. and Davidovitch, M. (2019). Screen media and autism spectrum disorder: a systematic literature review. *Journal of Developmental & Behavioral Pediatrics*, 40(4), 303-311. <https://doi.org/10.1097/DBP.0000000000000654>
- Smith, J. A., Larkin, M. and Flowers, P. (2021). *Interpretative phenomenological analysis: Theory, method and research* (2nd ed.). SAGE Publications.
- Stiglic, N. and Viner, R. M. (2019). Effects of screentime on the health and well-being of children and adolescents: a systematic review of reviews. *BMJ Open*, 9(1), e023191. <https://doi.org/10.1136/bmjopen-2018-023191>
- Sung, A. N., Bai, A., Bowen, J. G., Xu, B., Bartlett, L. M., Sanchez, J. C., and Tanaka, J. W. (2015). From the small screen to the big world: mobile apps for teaching real-world face recognition to children with autism. *Advanced Health Care Technologies*, 37-45. <https://doi.org/10.2147/AHCT.S64483>
- Turner, K., Chippendale, J., Winterton, A., Davis, A. and Mogridge, J. (2017). Evaluation of an attention and engagement group for children diagnosed with autistic spectrum disorder and their parents. *Clinical Psychology*, 292, 14.
- Westby, C. (2018). Why children with autism are more at risk for the negative effects of screen time. *Word of Mouth*, 29(5), 9-13. <https://doi.org/10.1177/1048395018772844b>
- Westby, C. (2020). Screen time and children with autism spectrum disorder. *Folia Phoniatica et Logopaedica*, 73(3), 233-240. <https://doi.org/10.1159/000506682>
- Vanderloo, L. M., Janus, M., Omand, J. A., Keown-Stoneman, C. D., Borkhoff, C. M., Duku, E., and Birken, C. S. (2022). Children's screen use and school readiness at 4-6 years: prospective cohort study. *BMC Public Health*, 22(1), 382. <https://doi.org/10.1186/s12889-022-12629-8>
- Van Manen, M. (2014). *Phenomenology of practice: meaning giving methods in phenomenological research and writing*. Walnut Creek: Left Coast Press.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2023). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemler* (11.baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yüksel, P. and Yıldırım, S. (2015). Theoretical frameworks, methods, and procedures for conducting phenomenological studies in educational settings. *Turkish Online Journal of Qualitative Inquiry*, 6(1), 1-20. <https://doi.org/10.17569/tojq.59813>

EKLER

EK-1. Demografik Bilgi Formu

DEMOGRAFİK BİLGİ FORMU	
A. OTİZM SPEKTRUM BOZUKLUĞU OLAN BİREY BİLGİLERİ	
1. Cinsiyeti: ☐ Kadın	☐ Erkek
2. Yaşı:	
3. Öğrenim durumu: ☐ Eğitim almamış/Okuy-yazar	☐ İlkokul
☐ Ortaokul	☐ İlköğretim
☐ Lise	☐ Üniversite
☐ Yüksek Lisans	☐ Doktora
4. Engel durumu: ☐ Otizm spektrum bozukluğu	☐ Zihinsel engeli
☐ Görme engeli	☐ İşitme engeli
☐ Bedensel engel	[ise belirtiniz
.....]	
B. EBEVEYN BİLGİLERİ	
5. Özel gereksinimli bireye yakınlığınız:	
6. Yaşınız:	
7. Öğrenim durumunuz: ☐ Eğitim almamış/Okur-yazar	☐ İlkokul mezunu
☐ Ortaokul mezunu	☐ İlköğretim
☐ Lise mezunu	☐ Üniversite
☐ Yüksek lisans mezunu	☐ Doktora mezunu
8. Çalışma durumunuz:	
☐ Çalışmıyor ☐ Çalışıyor [ise belirtiniz.....]	
9. Sosyal güvence durumunuz:	
☐ Yok ☐ Var [ise belirtiniz	
10. Engel durumunuz:	
☐ Yok ☐ Var [ise belirtiniz	
.....]	
11. Aylık gelir düzeyiniz: ☐ Düşük ☐ Orta ☐ Yüksek	
12. ☐ Yok ☐ Var [ise engel türünü belirtiniz	

EK-2. Aile Gönüllü Katılım Formu

AİLE GÖNÜLLÜ KATILIM FORMU

Bu çalışma, *Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Bireylerde Ekran Bağımlılığına İlişkin Ebeveyn Deneyim ve Görüşlerinin Belirlenmesi* başlıklı bir araştırma çalışması olup çocuklarınızın ekran bağımlılığına ilişkin neler yaşadıklarınızı ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır.

- Bu çalışmaya katılımınız gönüllülük esasına dayanmaktadır.
- Çalışmanın amacı doğrultusunda, **yalnızca bir defaya mahsus olmak üzere**, hazırlanmış olan form doğrultusunda görüşme yapılarak ses kaydınız alınacaktır.
- Araştırmada katılımcıların isimleri gizli tutulacaktır.
- Araştırma kapsamında toplanan veriler, sadece bilimsel amaçlar doğrultusunda kullanılacak, araştırmanın amacı dışında ya da bir başka araştırmada kullanılmayacak ve gerekmesi halinde, sizin (yazılı) izniniz olmadan başkalarıyla paylaşılmayacaktır.
- İstemeniz halinde sizden toplanan verileri inceleme hakkınız bulunmaktadır.
- Sizden toplanan veriler araştırmacı tarafından korunacak ve araştırma bitiminde arşivlenecek veya imha edilecektir.
- Veri toplama sürecinde/süreçlerinde size rahatsızlık verebilecek herhangi bir soru/talep olmayacaktır. Yine de katılımınız sırasında herhangi bir sebepten rahatsızlık hissederseniz çalışmadan istediğiniz zamanda ayrılabilirsiniz. Çalışmadan ayrılmanız durumunda sizden toplanan veriler çalışmadan çıkarılacak ve imha edilecektir.

Gönüllü katılım formunu okumak ve değerlendirmek üzere ayırdığınız zaman için teşekkür ederim.

Bu çalışmaya tamamen kendi rızamla, istediğim takdirde çalışmadan ayrılabileceğimi bilerek verdiğim bilgilerin bilimsel amaçlarla kullanılmasını kabul ediyorum.

(Lütfen bu formu doldurup imzaladıktan sonra veri toplayan kişiye veriniz.)

Katılımcı Ad ve Soyadı:

İmza:

Tarih:

EK-3. Etik Kurul Kararı

Evrak Kayıt Tarihi: 14.05.2024

Protokol No: 733280

Tarih: 28.05.2024

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİĞİ KURULU
KARAR BELGESİ

ÇALIŞMANIN TÜRÜ:	BAP Projesi
KONU:	Eğitim Bilimleri
BAŞLIK:	Osizim Spektrum Bozukluğu Olan Bireylerde Ekran Bağımlılığına İlişkin Çevrimiçi Aile Bilgilendirme Programının Etkiliğinin Belirlenmesi
PROJE/TEZ YÜRÜTÜCÜSÜ:	Dr. Öğr. Üyesi Erkan KURNAZ
TEZ YAZARI:	-
ALT KOMİSYON GÖRÜŞÜ:	-
KARAR:	Olumlu

ÖZ GEÇMİŞ

Adı Soyadı: Dınara DEMIRBAG

Yabancı Dil: İngilizce, Türkçe, Özbekce

Doğum Yeri ve Yılı:

E-Posta:

Eğitim

- 2014-2016, Sakarya Üniversitesi, Sağlık Meslek Yüksekokulu, Çocuk Gelişimi Bölümü
- 2016-2018, Sakarya Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Okul Öncesi Öğretmenliği Bölümü
- 2023-Halen, Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erken Çocuklukta Özel Eğitim Programında Öğrenci (Tezli)